

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Martina Borecká

Práva a povinnosti pěstounů

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Michaela Hendrychová, CSc.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): červen 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. 6. 2017

Martina Borecká

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní doc. JUDr. Michaele Hendrychové, CSc. za její odborné vedení, cenné rady a připomínky.

Obsah

Úvod	7
Část I.: Z historie náhradní péče o dítě.....	8
1. Přehled vývoje pěstounské péče.....	8
2. Úprava pěstounské péče v ABGB.....	8
3. Zákon č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských.....	9
4. Zákon o právu rodinném č. 265/1949 Sb.....	11
5. Zákon o pěstounské péči č. 50/1973 Sb.....	11
6. Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.....	12
Část II. Prameny platné právní úpravy pěstounství.....	13
1. Nejdůležitější právní předpisy.....	13
2. Další předpisy upravující pěstounskou péči.....	13
3. Podrobnější pojednání k nejdůležitějším předpisům.....	14
3.1. Občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.).....	14
3.2. Zákon o zvláštních řízeních soudních (zákon č. 292/2013 Sb.).....	14
3.3. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb.).....	15
Část III: Pěstounství.....	16
1. Důvody umístění dítěte do pěstounské péče	16
2. Výkon pěstounské péče.....	16
3. SOS dětské vesničky	17
4. Postup při svěřeni dítěte do pěstounské péče.....	19
4.1. Zprostředkování	19
4.2. Příprava k přijetí dítěte do rodiny	21
5. Pěstounská péče ve Velké Británii a v USA	23
6. Práva pěstounů stanovená v zákoně o SPOD.....	34
7. Zánik pěstounské péče	41

Část IV. Pěstounská péče na dobu přechodnou	43
Část V: Svěření dítěte do péče jiné osoby	50
1. Náhradní rodinná péče	50
2. Svěření do péče	50
2.1. Vymezení institutu svěření dítěte do péče jiné osoby	50
2.2. Srovnání svěření do péče a pěstounské péče.....	50
2.3. Kde se nalézá právní úprava	51
2.4. Vznik svěření do péče	51
2.5. Zánik svěření do péče.....	51
Část VI: Poručenství	52
1. Obecné poznámky	52
2. Vznik poručenství	52
3. Správa jmění poručenice	53
4. Zánik poručenství a zánik poručenské funkce	54
4.1. Zánik poručenství.....	55
4.2. Zánik poručenské funkce	55
Část VII: Opatrovnictví.....	56
1. Obecné poznámky	56
2. Vznik opatrovnictví.....	56
3. Zánik opatrovnictví	56
4. Opatrovník pro správu jmění dítěte.....	57
Závěr.....	59
Seznam použité literatury.....	62
Resumé.....	66
Seznam klíčových slov práce s překladem do anglického jazyka.....	68

Úvod

Není-li dítě dostatečně ochráněno svými rodiči, poskytuje dítěti ochranu stát.

Pojem náhradní péče o dítě se užívá pro označení všech institutů, které slouží k tomu, aby byla dítěti poskytnuta péče v případě, kdy péče není poskytována jeho vlastními rodiči. Vedle náhradní péče pak stojí institut osvojení, kde je sice zejména velmi malému dítěti poskytována také především péče o jeho osobu, ale osvojení na rozdíl od náhradní péče je statusovým institutem, kdy se mění právní status nejen dítěte, ale i jeho biologických (genetických) rodičů a osvojitele.

V rámci náhradní péče se rozlišuje péče o dítě, tj. péče o osobu dítěte, a právní péče o dítě, tj. péče o právní záležitosti dítěte.

Osobní péči dítěti zajišťují instituty pěstounství, včetně pěstounství na dobu přechodnou, a svěřením dítěte do péče jiné osoby. Právní péči poskytují dítěti instituty poručenství (včetně tzv. veřejného poručenství) a opatrovnictví. Zatímco poručník by měl být ideálně schopen poskytnout kromě právní péče i péči osobní (např. tak jako pěstoun), opatrovník nikdy dítěti neposkytuje osobní péči.

Rozlišuje se náhradní péče rodinná, a to vč. péče poskytované v tzv. SOS dětských vesničkách, a péče ústavní.

Cílem této práce je analyzovat vývoj pěstounské péče, jakož i právní úpravy pěstounské péče, podrobně rozebrat problematiku především pěstounství, ale ostatních institutů náhradní péče o dítě. Práce se nezabývá v celém rozsahu osvojením, ale osvojení je zmíněno pro srovnání s instituty náhradní péče.

První část práce seznamuje čtenáře s vývojem pěstounské péče, druhá část vymezuje prameny právní úpravy pěstounství v současnosti. Třetí část se zabývá pěstounstvím, právy a povinnostmi pěstounů, ve čtvrté části je pojednáno o pěstounské péči na dobu přechodnou. V následujících třech částech bude rozebráno poručenství, opatrovnictví a svěřením do péče jiné osoby.

Část I.: Z historie náhradní péče o dítě

Nejprve bude nastíněn vývoj pěstounské péče na našem území od období osvícenství přes období první republiky až po období po roce 1948. Následně bude podán výklad týkající se rozhodujících právních předpisů upravující pěstounskou péči v minulosti, kterými byly zejména Obecný zákoník občanský (německy Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie, zkratka ABGB, dále již jen ABGB), a zákon o pěstounské péči.

1. Přehled vývoje pěstounské péče

Stát se začal starat o potřebné děti dost pozdě. Teprve císař Josef II. nechal zřídit ve Vídni a v Praze první nalezince. Byly určeny pro děti odložené především na schodech kostelů a v jiných veřejných zařízeních, především církevních, ale i státních. Pokud bylo dítě zdravé, bylo po osmi dnech předáno pěstounce. Pěstounka pečovala o dítě do jeho šesti let, ledaže byla ochotna se o dítě nadále starat ovšem již bez státního příspěvku (výše příspěvku klesala s věkem dítěte).

V pražském nalezinci vykonávali dozor nad pěstounskou péčí dva lékaři. Lékař měl v rodině vykonat návštěvu jednou za dva měsíce.

Po ukončeném šestém roku věku dítěte pěstounka dítě, o které se zadarmo nechtěla starat, předala nazpět ústavu, a dítě bylo následně umístěno do kláštera v Karlíně, odkud bylo posláno do své domovské obce. Tou byla obec, v jejímž katastru bylo dítě nalezeno. Někdy mohlo dítě žít na náklady obce žít u rodiny, která se o ně přihlásila. Zpravidla již malé děti pracovaly, např. pomáhaly pastevci nebo pastýři, živily se od domu k domu, ale nejednou také žebrały.

V roce 1902 byl zřízen sirotčí fond a od roku 1904 začaly být zřizovány okresní komise pro péči o mládež. ¹

2. Úprava pěstounské péče v ABGB

V době, o níž se zde píše, byl rozhodným právním předpisem pro tuto oblast Obecný zákoník občanský (ABGB). Byl vyhlášen pro všechny rakouské země (tj. nikoli pro Uhry)

¹Bubleová, V., Matějček, Z.: K historii pěstounské péče in Matějček, Z. a kol.: Náhradní rodinná péče, Praha: Portál, 1999, str. 27 až 28

v roce 1811, a to jen v německém jazyce. Obsahoval 1502 paragrafů, jež byly uspořádány do tří dílů.²

Schovanství bylo upraveno v hlavě třetí v části o právech mezi rodiči a dětmi, v oddílu nazvaném „Spojení podobná právnímu poměru mezi rodiči a dětmi“, v ustanovení § 186: „Práv a povinností osvojitelů nelze vztahovati na děti, které jsou vzaty jen ve schovanství. Toto schovanství je každému volným, chtějí-li však strany sjednati o něm smlouvu, musí tato býti soudně potvrzena, pokud mají býti schovancova práva ztenčena nebo jemu zvláštní závazky uloženy. Na náhradu schovaneckých výloh nemají pěstouni nároku.“

V období první republiky byly okresní komise přejmenovány na instituci nazvanou „okresní péče o mládež“. V roce 1931 spravovaly okresy 24 okresních sirotčinců, a vedle toho stát spravoval 60 domovů určených především ke krátkodobému sanačnímu pobytu ohrožených či opuštěných dětí. Po krátkém pobytu se děti vracely zpět do původních rodin, nebo pro ně byly vyhledány vhodné pěstounské rodiny nebo vhodní osvojitelé, v nejhorším případě přecházely do ústavů pro starší děti.

Rozeznávaly se čtyři druhy pěstounské péče:

a) Pěstounská péče navazující na pobyt v nalezinci

Dítě bylo umístěno nejčastěji u manželů-pěstounů do deseti, později do šestnácti let věku, potom se vracelo zpět do ústavu. Výběr vhodných pěstounů i dohled nad nimi zajišťoval ústav.

b) Pěstounská péče řízená okresními péčemi o mládež

c) Pěstounská péče v tzv. koloniích

d) Pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny.

O této péči nerozhodoval soud, jednalo se zpravidla o příbuzenskou péči.

3. Zákon č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských

V období první republiky bylo schovanství upraveno v zákoně č. 256/1921 Sb. z. a n., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských (ustanovení § 1 až § 5). Tento zákon zmocňoval (v § 1) ministra sociální péče aby, aniž by zasáhl do jiných zákonných ustanovení, určil nařízením, že děti mladší čtrnácti let mohou být dány a přijaty do cizí péče

² Schelle, K., Tauchen, J.: Občanské zákoníky, 1. vydání, Ostrava: KeyPublishing, 2012, str. 16

(tzv. ošetřovanci, schovanci), popřípadě v ní i dále ponechány a podrženy jen s odvolatelným povolením orgánu k tomu ustanoveného.³

Takto bylo k provedení zák. č. 256/1921 Sb. z. a n. přijato nařízení č. 29/1930 Sb. Péče mohla být vykonávána jak osobně pěstounem, tak v ústavech. Nad výkonem péče byl vykonáván dozor, a to buď okresními soudy (na území dnešní České republiky), nebo sirotčími úřady (na území Slovenska a Podkarpatské Rusi). Nad ústavní péčí, čili nad ústavy vykonával dozor zemský úřad a ministerstvo sociální péče.

Nařízení stanovilo podmínky pro povolení svěřeni dítěte do pěstounské péče, mezi nimiž byla i podmínka stejné národnosti a náboženského vyznání dítěte a pěstouna.⁴

Naopak, povolení nesmělo být uděleno například v případě opilství pěstouna, osobám, které nemají prostředky ani k vlastní obživě a jsou odkázány na veřejnou podporu, nebo „jsou sešlé věkem“. Také osoby, které neměly stálé bydliště nebo „zdravý a přiměřeně prostranný byt“ k umístění dítěte, či měly zaměstnání, které jim znemožňovalo náležitou péči o dítě, se nesměly stát pěstouny.⁵

Povolení mohlo být kdykoli odňato, jestliže pěstoun své povinnosti neplnil, dítě zanedbával, jeho zdraví si nehleděl, neposílal je do školy, zle s ním nakládal nebo ho zneužíval k výdělečné práci, žebrotě nebo podobně (§ 13 odst. 2 cit. zák.).

Co se týče financování ze strany státu, stanovilo ustanovení § 24 cit. zák., že dozor nad dětmi v cizí péči a nad dětmi nemanželskými je třeba vykonávat tak, aby pokud možno nevznikly žádné nové výdaje. K úhradě výdajů, jež by přesto vznikly a nemohly býti hrazeny jiným způsobem, mohlo ministerstvo sociální péče přispět v mezích úvěru, který ústav k tomuto účelu získal ze státního rozpočtu.“

³ Dále staveno v § 3: Kdo dítě své do cizí péče dá nebo cizí dítě do své péče přijme bez předepsaného povolení ... trestán bude, pokud to není trestný čin, který dlužno trestati podle zákona trestního, pro přestupek politickými správami první stolice pokoutou do 1000 korun nebo vězením do 1 měsíce.

⁴ Povolení udělí se jen osobám, jejichž osobní vlastnosti a rodinné, zdravotní, majetkové a bytové poměry poskytují záruku, že jsou s to, aby řádně a svědomitě plnily povinnosti, které na se berou. Osoby ty musí býti též národnosti a téhož náboženského vyznání, jako dítě, jež se jim do péče odevzdává.

⁵ (4) Povolení nesmí býti uděleno osobám, u nichž nelze očekávati řádné výchovy a řádného opatření dítěte, zvláště osobám, které: a) nejsou bezvadné po stránce mravní (opilství, nemravný život apod.), anebo žijí ve společné domácnosti se členy rodiny, kteří jsou podobně úhonní; b) jichž tělesný nebo duševní stav, nebo stav členů jejich rodiny mohl by ohrožovati výchovu nebo zdraví ošetřovance (chovance); c) nemají prostředků potřebných k vlastní obživě a jsou odkázány na veřejnou podporu; d) mají zaměstnání, které jim znemožňuje náležitou péči o dítě; e) nemají stálého bydliště nebo zdravého a přiměřeně prostranného bytu k umístění dítěte; f) jsou sešlé věkem nebo g) u nichž jest se důvodně obávati, že by dítěte zneužily k výdělečné práci, žebrotě a pod.

4. Zákon o právu rodinném č. 265/1949 Sb.

Pěstounská péče upravená právními předpisy (tedy nikoli pěstounská péče příbuzenská) byla po roce 1948 zrušena ve všech formách a obnovena byla zase až v roce 1973.

Již z toho je zřejmé, že období po roce 1948 představovalo pro pěstounskou péči, resp. pro jakoukoli individuální (rodinnou) péči o dítě těžké období. Nestátní zařízení péče o mládež byla postupně rušena, takže o děti pečovat nemohla. Později byla znemožněna všechna pěstounská péče, i individuální, s výjimkou případů, kdy o dítě pečovala příbuzná osoba.⁶

Zákon o právu rodinném (č. 265/1949 Sb.), který byl přijat v rámci tzv. právnické dvouletky, ani zákon o rodině (č. 94/1963 Sb.) pěstounskou péči neupravily. Upraveno bylo pouze osvojení.

5. Zákon o pěstounské péči č. 50/1973 Sb.

Teprve v roce 1973 byl přijat zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, stojící mimo zákon o rodině. Díky němu se právní úprava pěstounské péče stala znovu součástí našeho právního řádu, a to po více než dvaceti letech. Tento předpis byl zároveň prvním zákonem, který se věnoval výhradně úpravě pěstounské péče.

Nebyl nijak rozsáhlý, měl jen 24 paragrafů. Podle tohoto zákona mohly příslušné orgány umožnit svěření dítěte do pěstounské péče v případech, kdy nebyla zabezpečena výchova rodiči, dítě nebylo osvojeno a ústavní výchova nebyla pro dítě vhodnější (§ 1 zák. o pěstounské péči). Ze strany rodičů mělo jít o dlouhodobé příčiny znemožňující výchovu (§ 2 zák. o pěstounské péči). Dítě mohlo být svěřeno do péče též manželům.

Pěstounem mohl být pouze občan mající morální a zdravotní předpoklady, předpoklady pro zajištění řádné výchovy dítěte, a který způsobem svého života zaručoval, že bude vykonávat péči ku prospěchu dítěte.

Pěstoun měl při výchově práva a povinnosti rodičů. Dítě bylo povinno pomáhat v domácnosti pěstouna podle svých schopností. Dále byl upraven přechod nároku na výživné.

Pěstounská péče mohla být vykonávána pěstounem osobně (§ 4 odst. 1 zák. o pěstounské péči) či ve zvláštních zařízeních (§ 12 zák. o pěstounské péči). Zákon upravoval také příslušnost soudu a vyžádání vyjádření (§ 15 zák. o pěstounské péči).

⁶Bubleová, V., Matějček, Z.: K historii pěstounské péče in Matějček, Z. a kol.: Náhradní rodinná péče, Praha: Portál, 1999, str. 28 až 30

6. Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.

Začlenění právní úpravy pěstounské péče do rodinného práva (tj. do zákona o rodině) došlo až zák. č. 360/1999 Sb. ze dne 9. prosince 1999.

Zákon o rodině byl účinný do konce roku 2013. Pěstounská péče byla upravena v hlavě 2, jako jedno z „výchovných opatření“, a to v ust. § 41 až ust. § 50. Pěstounská péče byla zde upravena v ustanoveních § 45a až § 45d. Od 1. 1. 2014 nabyl účinnosti občanský zákoník č. 89/2012 Sb., který zákon o rodině zrušil a rodinné právo pojal jako standardní součást svého obsahu.

Část II. Prameny platné právní úpravy pěstounství

1. Nejdůležitější právní předpisy

V současnosti upravují pěstounskou péči zejména:

1. zákon č. 89/2012Sb., občanský zákoník (dále též jako ObčZ),
2. zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále zákon o SPOD), a
3. zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

2. Další předpisy upravující pěstounskou péči

Dalšími významnými předpisy v oblasti pěstounské péče jsou:

- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí (úč. od 1. ledna 2013)
- zákon č. 333/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (úč. od 1. listopadu 2012)
- zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci (úč. od 1. září 2012)

S pěstounskou péčí dále souvisejí tyto právní předpisy:

- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů (upravoval dávky pěstounské péče do roku 2012, od 1. 1. 2013 jsou dávky pěstounské péče upraveny v zákoně o SPOD)
- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi (upravuje příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádnou okamžitou pomoc)
- zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- vyhláška MPSV č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů – upravuje posuzování zdravotního stavu pro účely dávek,
- zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění,

- zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu, příjmení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 500/2004 Sb., o správním řízení,
- zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatelstva a rodných číslech, ve znění pozdějších předpisů.

3. Podrobnější pojednání k nejdůležitějším předpisům

3.1. Občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.)

Občanský zákoník upravuje pěstounství v ustanoveních § 958 až § 970 tak, že stanoví:

- kdy soud může svěřit dítě do pěstounské péče (vznik pěstounské péče),
- že dítě může být svěřeno také do pěstounské péče na dobu přechodnou,
- práva a povinnosti pěstouna a rodičů dítěte,
- vazbu dítěte s rodinou a dalšími osobami,
- jak pěstounská péče zanikne (zánik pěstounské péče).

3.2. Zákon o zvláštních řízeních soudních (zákon č. 292/2013 Sb.)

Sporná a nesporná řízení byla až do 31. prosince 2013 společně upravena v občanském soudním řádu. V zájmu větší přehlednosti procesních předpisů bylo civilní soudní řízení rozděleno do dvou předpisů. V občanském soudním řádu zůstávají nadále řízení sporná. Řízení nesporná jsou nově upravena zákonem o zvláštních řízeních soudních (zák. č. 292/2013 Sb.).

Zákon o zvláštních řízeních soudních tedy upravuje nesporná řízení, především věci rodinně právní (hlava V., § 367 a násl.), zejména řízení ve věcech péče soudu o nezletilé.⁷

Zákon o zvláštních řízeních soudních je systematicky rozvržen do tří částí. Systematika zákona vychází ze systematiky občanského zákoníku. Toto řešení bylo zvoleno zejména s ohledem na koncového uživatele. Systematika obecné části cit. zák. kopíruje systematiku občanského soudního řádu, opět s ohledem na komfort koncového uživatele.⁸

⁷ Westphalová, L. in Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kolektiv. Rodinné právo, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, str. 287

⁸Důvodová zpráva k zákonu č.292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, elektronicky dostupná na http://www.kr-ustecky.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1678741, str.

Cit. zákon upravuje jednak řízení, které znal i občanský soudní řád (jako jsou například řízení o úschovách, řízení o osvojení, zmíněné řízení ve věcech péče soudu o nezletilé), ale zakotvuje i některá řízení nová – například řízení o určení a popření rodičovství, řízení ve statusových věcech manželských či řízení o prohlášení člověka za mrtvého.⁹

3.3 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb.)

Jedná se o předpis náležející do oblasti veřejného práva. Pěstounská péče je v tomto zákoně upravena v hlavě páté. Upraveny jsou zejména práva a povinnosti pěstounů (hlava I., ust. § 47a až § 47d) a dávky pěstounské péče (hlava II., ust. § 47e až § 47n., a hlava III., ust. § 47o až § 47za). Zákon upravuje také proces zprostředkování dítěte vhodným pěstounům.

⁹ Důvodová zpráva k zákonu č.292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, elektronicky dostupná na http://www.kr-ustecky.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1678741, str.

Část III: Pěstounství

1. Důvody umístění dítěte do pěstounské péče

Dítě je do pěstounské péče umístěno v případech, kdy rodiče nemohou vykonávat péči o vlastní dítě, a to z nejrůznějších důvodů – může se jednat například o zdravotní potíže, rodiče mohou být závislí na návykových látkách apod., o dítě se nemůže postarat ani poručník, a současně jde o dítě, které z nějakého důvodu nemůže být osvojeno. Častým případem je, že osvojení není vhodné z důvodu vyššího věku dítěte, nepříznivého zdravotního stavu dítěte či například jeho nežádaného (jiného etnického) původu. Dále se může stát, že rodiče odmítají udělit souhlas k osvojení, ale přitom se o dítě nestarají, dítě je umístěno v ústavu, a rodiče projevují svůj zájem o dítě jen do té míry, aby soud nemohl rozhodnout o osvojení bez jejich souhlasu. Pěstounská péče tak umožňuje dětem, které nemohou být z různorodých důvodů osvojeny, výchovu v rodině.¹⁰

2. Výkon pěstounské péče

Pěstounskou péči mohou vykonávat jak pěstouni, kteří k dítěti nemají žádný příbuzenský vztah, tak příbuzní dítěte. Častým případem je zejména pěstounství vykonávané prarodiči dítěte. Pěstounství vykonávané příbuznými má zpravidla přednost, vždy se ovšem přihlíží k zájmu dítěte.

Výhodou pěstounství vykonávaného prarodiči je, že dítě nemusí navazovat vztahy s novými lidmi a přivykat si na nové prostředí. Zábranou takového pěstounství může být, že prarodiče jsou již starší nebo nemocní, nebo ani dříve nezvládali výchovu vlastních dětí, a mohou tuto chybu opakovat.¹¹

Podle toho, kdo pěstounství vykonává, je pěstounství možno rozdělit na osobní (individuální) a kolektivní (skupinové), tj. pěstounství vykonávané v zařízeních.

¹⁰Skutečné případy dětí a důvody původních rodičů, proč se o děti nemohli postarat, je možno nalézt např. v knize Pěstounské rodiny: jejich fungování od Ireny Sobotkové, strana 133 až 140

¹¹Také nemusí na dítě stačit, mohou dítě vychovávat volněji, jako své vnouče - Bláhová, J.: Diplomová práce: Nejčastější příčiny neúspěchu pěstounské péče v České republice před 15 lety a nyní, Repozitář závěrečných prací, Filozofická fakulta, 2012

Pěstounská péče individuální může být vykonávána osobou jedinou, ať už svobodnou, nebo dříve nebo současně vdanou nebo ženatou, anebo dvěma osobami, tj. společně manželi. Zařízeními pro výkon pěstounské péče mohou být: prostory zřizovatelem vybavené jako byt nebo domek pro rodinu s větším počtem dětí, vlastní byt nebo dům pěstouna, či samostatné objekty (např. SOS dětské vesničky).¹²

Individuální pěstounská péče je upravena, jak již bylo zmíněno, v ust. § 958 až § 970 občanského zákoníku.

Právní úprava pěstounské péče vykonávané v kolektivních zařízeních je obsažena v ust. § 44 až § 47 zákona o SPOD.

Kdo může být (individuálním) pěstounem?

Již výše bylo uvedeno, že pěstounskou péči může vykonávat jediná osoba, anebo dvojice, totiž manželé. Předpoklad, že jde o manžele, stanoví občanský zákoník výslovně (§ 964 odst. 1 obč. zák.). Toto ustanovení má zabránit tomu, aby se společnými pěstouny stali (oba) registrovaní partneři (aby nevystupovali jako náhradní rodiče), i když ale není vyloučeno, aby se pěstounem stal registrovaný partner.

3. SOS dětské vesničky

Vývoj SOS dětských vesniček na našem území si zaslouží víc místa. V roce 1967 byl na sjezd Pediatrické společnosti ČSSR pozván Dr. Herman Gmeinder, aby přednášel o svých zkušenostech s výchovou dětí v prostředí SOS dětských vesniček. Myšlenka nadchla veřejnost natolik, že se Československo stalo první zemí v sovětském bloku, která tento typ náhradní rodinné péče uskutečnila, a to bez finanční podpory státu.

V roce 1968 byl založen Klub přátel SOS dětských vesniček, konto 777 (spontánní dárce poskytli 12 milionů korun) a byly schváleny stanovy Sdružení. Prof. Dr. Zdeněk Matějček vybudoval tým specialistů – pediatrů, psychologů, psychiatrů. Spolu s architekty, právníky a ostatními odborníky zdarma a ve svém volném čase připravili celý projekt. Za šest let existence postavilo Sdružení dvě vesničky (Doubí v Karlových Varech a Chvalčov u Kroměříže).

¹² Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo, 3. vydání, 1998, vydala Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, Brno 2006, str. 326, 327 Srov. též: Veselá R. a kolektiv: Rodina a rodinné právo, 2. vydání, Praha: Eurolex Bohemia s. r. o., 2005, str. 205, 206

Roku 1974 byla činnost Sdružení přerušena. V 1975 roce Sdružení ukončilo činnost, veškerý majetek byl odevzdán státu. Do uprázdněných domků byly dosazovány manželské pěstounské páry.

Činnost dětských vesniček SOS byla obnovena až v devadesátých letech minulého století.

Zakladatel vesniček, psycholog Z. Matějček, o českých SOS vesničkách říká: „*SOS vesničky „prorazily” cestu pěstounské péči ve zvláštních zařízeních a hned nato i pěstounské péči individuální. Podstatně se rozšířila „nabídka” možností náhradní rodinné péče, přičemž děti, jež nevyhovovaly kritériím adopce, zcela dobře kritériím pěstounské péče vyhovovaly*“.¹³

Výhody a nevýhody pěstounství v SOS dětských vesničkách

Výhodou je, že organizace zabezpečuje bydlení pro děti a pěstounku, nevýhodou to, že pěstounky jsou odtrženy od svého prostředí. Děti nemohou narazit na žádné mužské vzory (vyjma údržbářů či občasných návštěv pracovníků SOS dětských vesniček).

Ze strany organizace si některé pěstounky stěžovaly na nátlak na přijetí více dětí, než bylo v jejich schopnostech zvládnout. Nebylo výjimkou, že se jedna pěstounka starala i o sedm dětí. Tlak na přijetí více dětí byl ze strany organizace nejspíše zdůvodněn potřebou získat více finančních prostředků. Může být náročné postarat se o tolik dětí, které již mají za sebou těžší minulost, dokázat se věnovat každému zvlášť, a ještě zvládnout, aby každá „rodina“ fungovala jako celek a aby se „sourozenci“ mezi sebou dobře snášeli. Zákon výslovně nestanovuje, kolik dětí může být nejvýše přijato do jedné náhradní rodiny, ale podle názoru některých odborníků se při vyšším množství dětí již přestává jednat o osobní péči, a spíše to připomíná ústavní výchovu (pravdou je, že v minulosti byly početné rodiny běžné). Pěstounky mají nárok pouze na pět týdnů dovolené, zatímco ve školských zařízeních mají všichni zaměstnanci nárok na dvouměsíční letní prázdniny a další volno během školního roku (naproti tomu pěstouni nemají nárok na žádnou dovolenou).¹⁴

Za velkou výhodou SOS vesniček se považuje zajištění bydlení pro pěstouny i svěřené děti. Je možné, že se tak umožní výkon pěstounské péče i mladším zájemkyním, které mají

¹³Matějček, Z. a kol: Náhradní rodinná péče; Praha: Portál, 1999, str. 44

¹⁴Grosmanová, J.: Diplomová práce: Postavení profesionální pěstounky v SOS dětských vesničkách, Repozitář závěrečných prací (<https://is.cuni.cz/webapps/zp>), Filozofická fakulta, 2011, str. 64

více energie a které by jinak neměly zajištěné vhodné bytové podmínky pro výkon pěstounské péče.

Albín Škoviera podotýká, že na Slovensku neexistuje forma SOS vesniček, což vytváří větší předpoklad pro vytvoření vazby dítěte se stabilní pečující osobou, než je tomu v dětských domovech rodinného typu, kde se u jedné skupinky dětí pravidelně střídá pět členů personálu, kteří v pozici vychovatele navíc nemusí ani dlouho vydržet (vysoká fluktuace zaměstnanců v některých oblastech; ve Švýcarsku byl proveden průzkum, z něhož vyplynulo, že „kariéra vychovatele“ trvá v průměru 18,2 měsíce).¹⁵

4. Postup při svěřením dítěte do pěstounské péče

Nyní bych ráda vysvětlila, jaké kroky musí uchazeč o pěstounství podstoupit a jaké podmínky musí splnit, aby mu mohlo být dítě svěřeno do pěstounské péče.

Nejjednodušší situace je v případě, že má zájem stát se pěstounem příbuzný dítěte, nebo osoba dítěti blízká. V tomto případě se neprovádí zprostředkování. V přibližně 60 % případů se jedná o příbuzenskou pěstounskou péči bez nutnosti zprostředkování. Záležitost je jen věcí rozhodování soudu. Přitom dle ustanovení § 962 odst. 2 občanského zákoníku osoba příbuzná nebo dítěti blízká má přednost před jinou osobou, ledaže to není v zájmu dítěte. Osoba ucházející se o pěstounství podává soudu návrh na zahájení řízení o svěřením dítěte do péče pěstouna.

4.1. Zprostředkování

V ostatních případech se provádí zprostředkování. Zprostředkování je upraveno v zákoně o SPOD, v ustanoveních § 19a až § 27.

Zprostředkováním se míní vyhledávání dětí, pro které je vhodné svěřením pěstounské péče, a nalezení vhodných pěstounů pro tyto děti. Vhodné pěstouny vyhledávají obecní úřady s rozšířenou působností. Vlastní zprostředkování provádějí krajské úřady.¹⁶

Převzetí dítěte bez zprostředkování

Podle ust. § 10a odst. 2 zákona o SPOD, je možné převzít dítě i bez předchozího zprostředkování. Pokud kdokoli převezme dítě od rodiče nebo od osoby odpovědné za výchovu dítěte s úmyslem přijmout dítě do své osobní trvalé péče, aniž předtím došlo ke

¹⁵ Škoviera, A.: Dilemata náhradní výchovy, Praha: Portál, 2007, str. 21 a str. 105

¹⁶ Westphalová, L. in Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kolektiv. Rodinné právo, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, str. 286

zprostředkování příslušným orgánem státu, musí tuto skutečnost neprodleně oznámit obecnímu úřadu s rozšířenou působností. Obecní úřad s rozšířenou působností, pokud to uzná za vhodné, může následně učinit opatření směřující k ochraně dítěte (ust. § 16a zákona o SPOD).

Úřad vede spisovou dokumentaci jak o dítěti, tak o žadateli.

Spisová dokumentace o dítěti (ust. § 21 odst. 4 zákona o SPOD) obsahuje:

1. osobní údaje
2. doklad o státním občanství (popř. o pobytu v azylu)
3. údaje o sociálních poměrech dítěte a jeho rodiny (rodičů, sourozenců, popř. prarodičů)
4. rozhodnutí příslušných orgánů o výchově dítěte: bylo-li vydáno
5. zprávu o zdravotním stavu a vývoji dítěte

Úřad vede rovněž spisovou dokumentaci o žadateli.

Spisová dokumentace o žadateli (ust. § 21 odst. 5 zákona o SPOD) obsahuje zejména:

1. žádost, ve které jsou uvedeny jeho osobní údaje
2. doklad o státním občanství (nebo pobytu)
3. výpis z evidence Rejstříku trestů
4. zprávu o zdravotním stavu
5. údaje o majetkových a společenských poměrech
6. písemný souhlas s tím, aby obecní úřad obce s rozšířenou působností mohl zjišťovat další údaje – zejména o tom, jakým způsobem by žadatel zajišťoval pro dítě vhodné výchovné prostředí; dále zjišťuje, zda nedošlo k dalším změnám
7. písemný souhlas k přípravě přijetí dítěte do rodiny
8. stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti o zprostředkování

Odborné posuzování

Dále probíhá odborné posuzování (ust. § 27 zákona o SPOD). Odborné posuzování pro účely zprostředkování pěstounské péče provádějí krajské úřady nebo ministerstvo. U dětí se posuzuje úroveň tělesného a duševního vývoje, včetně jejich osobních potřeb. Dále se zjišťuje, zda je náhradní rodinná péče v daném případě vhodná, popřípadě jaká forma

náhradní rodinné péče má být zvolena. U žadatelů je posuzován mimo jiné jejich duševní stav, předpoklady k výchově dítěte, motivace, pevnost manželského vztahu, prostředí v budoucí rodině.

Krajský úřad či ministerstvo mohou vyzvat žadatele k osobnímu jednání, pro přípravu dalších podkladů (ust. § 27 odst. 5 zákona o SPOD). Zaměstnanci ministerstva a zaměstnanci kraje mohou také navštívit dítě v místě, kde se nachází (ust. § 27 odst. 6 zákona o SPOD).

Po provedení odborného posouzení je možné nalézt k dítěti vhodného pěstouna. Pokud k tomu dojde, je dotyčné osobě tato skutečnost neprodleně oznámena. Tím žadateli vznikne právo seznámit se s dítětem. Osoba, u níž se dítě nachází, má povinnost setkání žadatele s dítětem umožnit. Do 30 dní od doručení zmíněného oznámení má žadatel povinnost podat návrh na svěřeni dítěte do péče pěstouna.

Nalezení vhodného pěstouna k dítěti je klíčovým bodem k úspěšné pěstounské péči. Před rokem 2006, tj. před tzv. velkou novelou zákona o SPOD existovala povinnost zřizovat poradní sbory složené z odborníků, které hledaly pro dítě nejvhodnější možné umístění. V současnosti odborná veřejnost volá po obnově povinnosti zřizovat poradní sbory pro náhradní rodinnou péči, aby byla zachována odborná garance zprostředkování náhradní rodinné péče.¹⁷

Zmíněný postup se uplatní při umístování dítěte do dlouhodobé pěstounské péče. Naproti tomu pěstouni na dobu přechodnou mají povinnost převzít dítě, které jim bylo určeno, bez dalšího, což je ze strany některých odborníků kritizováno (více viz v části o pěstounské péči na dobu přechodnou).

4.2. Příprava k přijetí dítěte do rodiny

Pokud to uzná obecní úřad s rozšířenou působností za účelné, bude dalším krokem budoucího pěstouna příprava k přijetí dítěte do rodiny (ust. § 21 odst. 5 písm. h) zák. o SPOD). Tato příprava má za cíl připravit budoucí pěstouny na náročné okolnosti, které mohou později nastat.

Celý proces zprostředkování může trvat jeden rok, ale i několik let (což může některé zájemce odradit).

¹⁷Novotná, V.: Jak dál s pěstounskou péčí in Právo a rodina, Praha: WoltersKluwer, 2016, č. 2

Rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do pěstounské péče

Rozhodování o tom, zda bude dítě svěřeno pěstounovi do péče, je svěřeno soudu (ust. § 958 obč. zák.).

Soud rozhoduje v řízení o péči soudu o nezletilé (§ 466 písm. p) zák. o ZŘS). Jedná se o nesporné řízení, které bude vedeno zásadou oficiality a vyšetřovací zásadou. Soud rozhoduje rozsudkem.

Účastníky řízení jsou budoucí pěstoun (či manželé budoucí pěstouni), rodiče a dítě zastoupené kolizním opatrovníkem. 18

Svěření do předpěstounské péče

Podle ust. § 963 obč. zák. může soud svěřit zájemcům o pěstounskou péči dítě do předpěstounské péče. Nad jejím průběhem soud vykonává dohled. Délku stanoví soud vzhledem k okolnostem případu.

Kontrola zprostředkování

Děti svěřené do péče jsou po svěřením do pěstounské péče nadále chráněny státem: Zaměstnanci úřadu obce s rozšířenou působností nadále kontrolují, zda je dítě v pořádku, a to pomocí pravidelných návštěv. Podle ust. § 19 odst. 5 zákona o SPOD sleduje úřad obce s rozšířenou působností vývoj dětí, které byly svěřeny do výchovy jiných fyzických osob než svých rodičů. Zaměstnanci obecního úřadu obce s rozšířenou působností mohou navštěvovat pěstounskou rodinu, ve které je dítě vychováváno, a to jednou za tři měsíce (v období prvních šesti měsíců péče o dítě), dále podle potřeby, avšak nejméně jednou za šest měsíců. ¹⁹

Cílem kontroly by mělo být zjištění, zda dítě není zanedbané a zda mu je poskytnuta řádná péče. Přitom by ovšem mělo být zohledněno právo na soukromí, vyplývající z Listiny základních práv a svobod (čl. 7 a 10). Ochrana soukromí zakotvuje občanský zákoník: ve své první části v hlavě druhé se zabývá ochranou osobnosti člověka, a v ustanoveních § 84 až § 90 výslovně hovoří o zákazu zasahování do soukromí.

¹⁸Westphalová, L. in Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kolektiv. Rodinné právo, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, str. 287

¹⁹Westphalová, L. in Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kolektiv. Rodinné právo, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, str. 287

Podle mého názoru by sociální pracovníce neměly např. bez vážného důvodu otevírat skříně a posuzovat pořádek v domácnosti, vždyť jejich úkolem je zkoumat především stav a vývoj dítěte.

5. Pěstounská péče ve Velké Británii a v USA

Vzhledem k tomu, že úprava péče o děti v náhradních rodinách či v ústavěch hledá inspiraci v západních modelech, bude nyní pojednáno o pěstounské péči ve Velké Británii a v USA i o problémech, se kterými se péče v těchto zemích potýká.

Britský model pěstounské péče je značně problematický: problémem je zejména krátkodobost umístění dětí a jejich časté přesuny, čili značná nestabilita péče o potřebné dítě. Děti mohou vystřídat deset až dvacet různých rodin.

V západoevropských zemích a USA je značně rozšířen názor o důležitosti pokrevních pout a práva biologických rodičů bývají velmi silně zdůrazňována při jakémkoli rozhodování o dítěti. Dlouhodobé umístění mimo rodinu má podle tohoto stanoviska za následek slábnutí vztahu dítěte s jeho původní rodinou, a proto lze současně pozorovat silnou tendenci umisťovat děti mimo rodinu jen na krátkou dobu. Avšak zase málokdo se již zabývá tím, jaká je kvalita vztahu mezi dítětem a jeho biologickým rodičem.

Britská studie „Foster children: Where they go and how they get on“ uvádí, že systém náhradní rodinné péče v Británii selhává ve schopnosti řešit problémy dětí, které do něj vstoupily. V 80. letech 20. století se děti v systému náhradní péče často stěhovaly, častěji, než by samy chtěly, jejich školní výsledky byly špatné, často se u nich vyskytovaly psychické problémy. Děti, které vycházely ze systému náhradní péče, často vedly osamělý, nestabilní a těžký život.²⁰

V zákoně o dětech (Children Act) z roku 1989 byl zakotven princip, že nejlepší je původní domov (Home is the best), následkem čehož se začal všestranně podporovat kontakt rodičů s dětmi, a děti umístěné v pěstounské péči se urychleně vracely k původní rodině, pokud to nebylo evidentně proti jejich zájmu. Zhruba po deseti letech se ale ukázalo, že opakovanou krátkodobou pěstounskou péčí a návraty k původní rodině jsou děti spíš poškozovány.

²⁰Sobotková, I., Očenášková, V.: Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, str. 34; Sinclair, I. et al.: Fosterchildren: Where they go and how they get on, London: Jessica Kingsley Publishers, 2005, kniha elektronicky dostupná na https://books.google.cz/books?id=L-EPBQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

V roce 1998 jako reakce na různé skandály vyšlo provolání „Quality Protects“, jejíž hlavní myšlenkou byla trvalost umístění dítěte. Po roce 2000 je prioritou vlády v oblasti sociálních služeb zajistit, aby děti měly bezpečnou vazbu s osobami pečujícími, schopnými poskytnout nepřetržitou péči, což zdůrazňuje například vládní dokument „Every child matters: Green paper“ z roku 2003.²¹

Sami Britové přiznávají, že k požadavku na trvalost umístění se dostali až přes období chyb. Ve Velké Británii se o nutnosti umístit děti dlouhodobě totiž začíná uvažovat až kolem roku 2000. I v současné době je stabilita a dlouhodobost péče o dítě novou myšlenkou, která se v praxi ještě příliš neuchytila. Zájmy biologických rodičů, postupy zprostředkujících organizací a výklad zákona často nejsou v zájmu dítěte.²²

Také v USA existuje snaha upřednostnit dlouhodobé umístění dítěte před krátkodobými pobyty dítěte. Celonárodní americká studie vypracovaná organizací The Casey Family Programs uvádí, že více než polovina dospělých, kteří vyrůstali v pěstounské péči, má za sebou sedm či více umístění v pěstounských rodinách. Cílem programů organizace Casey je minimalizovat počet změn v životě dítěte a umožnit mu zakotvit v jedné rodině. Ve Spojených státech amerických je dlouhodobá pěstounská péče kýženým, ale těžko dosažitelným ideálem.²³

Nemožnost trvale citově zakotvit, nutnost si stále zvykat na nové lidi a stále se přizpůsobovat považuje jiná studie za velmi nepříznivé okolnosti vývoje. Časté přesuny dětí jsou podle autorky studie způsobené zejména potřebami systému péče: postupy organizací, otázky licence či odebrání dítěte pěstounům svěřeného dítěte z důvodu jeho problematického

²¹Sobotková, I., Očenášková, V.: Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, str. 34: Sinclair, I. et al.: Fosterchildren: Where they go and how they get on, London: Jessica Kingsley Publishers, 2005

²²Sobotková, I., Očenášková, V.: Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, str. 34: Sinclair, I. et al.: Fosterchildren: Where they go and how they get on, London: Jessica Kingsley Publishers, 2005

²³Sobotková, I., Očenášková, V.: Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, str. 36: Pecora et al.: Assessing the effect of foster care: Early results from the Casey National Alumni Study; Seattle: Casey Family Programs, 2003

chování, které je chápáno jako důkaz, že pěstouni výchovu dítěte nezvládli. Není bráno v úvahu, že přesunem se vše může ještě zhoršit, protože dítě není nikde doma.²⁴

6. Práva a povinnosti pěstounů

Práva a povinnosti pěstounů jsou upravena jak v občanském zákoníku, tak také v zákoně o SPOD. Práva a povinnosti pěstounů budou rozdělena následujícím způsobem:

1. Povinnosti a práva podle občanského zákoníku

2. Práva pěstounů podle zákona o SPOD

ad 2: Práva pěstounů podle zákona o SPOD budou dále rozdělena na tyto skupiny práv:

- práva podle ustanovení § 47a zákona o SPOD
- práva odpovídající povinnostem ze strany úřadů
- práva pěstounů poskytující pěstounskou péči na dobu přechodnou
- nárok na státní příspěvky

6.1. Povinnosti a práva pěstouna podle občanského zákoníku

1. Povinnosti pěstounů jsou upraveny v občanském zákoníku zejména v ustanoveních § 966, § 967 a § 968. Tato ustanovení se použijí obdobně i pro osoby, jimž bylo dítě svěřeno do tzv. předpěstounské péče.

2. Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat (§ 966 odst. 1 obč. zák.). Je to základní povinnost pěstouna. To znamená, že se věnuje péči o jeho osobu, počínaje tím, že o menší dítě se stará natolik, aby mu bylo dobře, protože dítě není schopno se samo o sebe postarat. Pod pojmem osobní péče je nutno rozumět povinnost mít dítě u sebe, zajistit péči o jeho osobu po stránce zdravotní, péče o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Osobní péčí se rozumí péče, která je zpravidla věnována dítěti v přirozené rodině.²⁵

Institut pěstounské péče má za cíl poskytnout osobní péči dítěti, a tak v případě, že pěstoun dítěti osobní péči neposkytuje, může být pěstoun ze své funkce odvolán. Tím je chráněn nejlepší zájem dítěte.

²⁴ Sobotková, I., Očenášková, V.: Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, str. 36

²⁵ Hrušáková, M. a kolektiv, Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství, Komentář, 4. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, str. 205, 206

Pěstoun může dítě svěřit do denních jeslí nebo do družiny v čase, kdy pracuje, tj. kdy vykonává práci ve svém zaměstnání. Podmínka osobní péče je splněna i v případě, kdy pěstoun onemocněl a zajistil péči jinou osobou – musí však jít pouze o mimořádnou situaci a ne o pravidelné svěřování.²⁶

V případě, že je osobní péče pěstouna o dítě znemožněna (např. dítě někdo odejme a odmítá je pěstounovi předat zpět), má sám pěstoun právo se proti takovému zásahu bránit.²⁷

Jinak vykonává pěstoun při péči o osobu dítěte přiměřeně povinnosti a práva rodičů (§ 966 odst. 2 obč. zák.). Na slovo „přiměřeně“ je třeba položit důraz, protože pěstoun se především o dítě osobně stará, nemůže je svěřit jiné osobě, a ostatní povinnosti a práva rodičů nemá, ale jen je vykonává, a to ještě ve velmi omezeném rozsahu, pěstoun tedy není nositelem rodičovské odpovědnosti.

Povinnosti a práva rodičů pěstoun jen vykonává v přiměřeném rozsahu: jedná se především o výchovu dítěte v užším slova smyslu, o právo zastupovat dítě v běžných záležitostech. Již otázka volby bydliště a volby vzdělání nebo pracovního uplatnění dítěte je věcí rodičů, popř. poručníka. Pěstoun tedy sice zajišťuje vzdělání dítěte, ve smyslu, že je povinen se postarat o jeho školní docházku, ovšem výběr mateřské školy, základní a střední školy či učebního oboru provedou rodiče, popř. poručník.²⁸

3. Pěstoun má povinnost a je oprávněn rozhodovat jen o běžných záležitostech dítěte. V těchto záležitostech je povinen a oprávněn dítě zastupovat (§ 966 odst. 2 obč. zák.). To znamená, že např. řeší s učitelem dítěte všechny nikoli podstatné záležitosti, které se týkají školní docházky dítěte. Pěstoun je mj. povinen zajistit, aby dítě do školy skutečně chodilo, aby bylo připravené na výuku, aby si dělalo domácí úkoly a plnilo jiné uložené úkoly. Rozhodnutí, kde a jakou školu bude dítě navštěvovat, však náleží rodiči, popř. poručníkovi dítěte.

²⁶ NS Cpj 14/1974, Rc 27/1975, dostupné např. Občanský zákoník: komentář. Svazek II, (§ 655 až 975) / Jiří Švestka a kolektiv, vydání první, Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 703

²⁷ Zuklínová, M. in Občanský zákoník: komentář. Svazek II, (§ 655 až 975) / Jiří Švestka a kolektiv, vydání první, Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 701

²⁸ Westphalová, L. in Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol.: Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. 1. Vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1288

Stejně tak je pěstoun povinen zajistit, aby se dítě dostavilo na povinné očkování, na preventivní prohlídku k dětskému lékaři i k zubaři, zajistit, aby dítě, potřebuje-li to, bylo co nejdříve ošetřeno vhodným lékařem, popř. ve vhodném zdravotnickém zařízení, popř. hospitalizováno. Lékařské zákroky plánované ale pěstoun řešit nemůže. Rozhodnutí o nich náleží rodiči dítěte, popř. poručníkovi.

4. Někdy se pěstoun považuje za zákonného zástupce dítěte (fikce), zejména totiž v některých případech při poskytování zdravotní péče dítěti. Jedná se například o právo na informace o zdravotním stavu dítěte či právo klást otázky (§ 31 odst. 5 zák. č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách).²⁹

Pěstoun je povinen a oprávněn zastupovat dítě v běžných záležitostech, ve významných záležitostech zastupují dítě rodiče, popř. poručník. Podle ustanovení § 877 odst. 2 obč. zák. se naopak za významnou záležitost považují zejména nikoli běžné léčebné a obdobné zákroky, určení místa bydliště a volba vzdělání nebo pracovního uplatnění dítěte.

Nositeli rodičovské odpovědnosti zůstávají nadále rodiče, popř. poručník (§ 960 obč. zák.). Fakticky jsou rodiče ovšem ve výkonu rodičovské odpovědnosti omezeni v rozsahu výkonu povinností a práv pěstounem.

5. V běžném rozsahu (v běžných záležitostech) je pěstoun povinen a oprávněn spravovat jmění dítěte (§ 966 odst. 2 obč. zák.), a to v rozsahu, v jakém je to nutné při péči o dítě. Jedná se zejména o vydání spojená s bydlením dítěte, jeho výživou, vzděláním či například jeho sportovními či zájmovými činnostmi. Na pokrytí těchto nákladů slouží příspěvek na úhradu potřeb dítěte (příspěvek na výživu), který sice náleží dítěti, ale který je vyplácen k rukám pěstouna. Pěstoun je oprávněn s ním nakládat. Pěstoun nakládá popř. i s dalšími penězi, které stát dítěti vyplácí. Je povinen a oprávněn nakládat v běžném rozsahu i dalším jměním dítěte, pokud je dítě má.³⁰

Jmění dítěte ale spravuje rodič, popř. poručník dítěte, v praxi se lze nejčastěji setkat s tím, že pro správu jmění dítěte jmenuje soud opatrovníka (§ 948 n. obč. zák.). Takže má-li

²⁹ Westphalová, L. in Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol.: Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. 1. Vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1289

³⁰ Zuklínová, M. in Občanský zákoník: komentář. Svazek II, (§ 655 až 975) / Jiří Švestka a kolektiv, vydání první, Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 702

se jménem dítěte, resp. s jednotlivými majetkovými kusy, naložit v případech nikoli běžných, nerozhoduje pěstoun, ale rodiče, popř. poručník dítěte. Rodiče dítěte ovšem zpravidla potřebují souhlas soudu (srov. § 898 odst. 2 obč. zák.), poručník vždycky (§ 934 obč. zák.).

6. Pěstoun má povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými osobami a rovněž s osobami, které jsou dítěti blízké (ust. § 967 věta první obč. zák.). K tomu má pěstoun využívat všechny vhodné prostředky.

Vždy je třeba mít na paměti, co je v nejlepším zájmu dítěte, ale také brát v úvahu názory a postoje dítěte samého. Nebude-li chtít se s nikým stýkat, nelze je k tomu nutit. Podobně lze příbuzné dítěte nebo osob dítěti blízké oslovit, pokud si to dítě přeje, záleží však ta těchto osobách, zda budou o styk stát.

Pěstoun je ovšem vždy povinen umožnit styk rodičů s dítětem, o které pečuje, ledaže soud rozhodne jinak. Soud omezí nebo i zakáže styk dítěte s rodičem vždy, když je to nezbytné v zájmu dítěte (srov. § 891 obč. zák. obdobně).

7. Pěstoun má povinnost informovat rodiče dítěte o podstatných záležitostech dítěte (§ 966 odst. 2 obč. zák.). Tuto informační povinnost má zejména proto, aby rodičům umožnil vlastní rozhodnutí o podstatné záležitosti týkající se dítěte.

Rodiče ztrácejí umístěním dítěte do pěstounské péče část svých rodičovských práv k dítěti, větší nebo menší podle rozhodnutí soudu (srov. výše). Rodiče ale mají vždy právo na informace o svém dítěti.³¹

Toto právo rodiči vždy zůstane. Toto právo umožní rodiči později lépe navázat přerušovaný vztah ke svému dítěti, a zároveň je důležité pro uplatnění práva rodiče obrátit se na soud dle ustanovení § 969 občanského zákoníku.

8. Pěstoun má povinnost umožnit, aby se dítě mohlo pravidelně a osobně stýkat se svými rodiči. Pěstoun má povinnost rozvíjet sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými. Má povinnost umožnit styk rodičů a dítěte (§ 967 obč. zák.). Stanovením této povinnosti má být přesněji odlišena pouhá náhradní péče o dítě v podobě pěstounství od statusového institutu osvojení, kde je také třeba o dítě pečovat.³²

³¹ a práva stýkat se s dítětem, které ovšem dítě nemusí chtít využívat

³² Zuklínová, M. in Občanský zákoník: komentář. Svazek II, (§ 655 až 975) / Jiří Švestka a kolektiv, vydání první, Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 688

Zatímco osvojitelé nahrazují dítěti rodiče, pěstoun plní pouze dočasně svou funkci místo rodičů, kteří z různých životních okolností nemohou dítěti poskytnout svou péči. Nejpozději osmnáctým rokem věku dítěte však pěstounství skončí, a tak je důležité, aby byly nadále udržovány vazby mezi dítětem a původní rodinou.

Příklady z praxe ukazují, jaké mohou nastat při plnění této povinnosti potíže. Například rodiče slibují dětem, že se o ně brzy postarají, i když to fakticky v dohledné době není možné, snaží se vyvolat spory mezi pěstouny a dětmi, anebo naopak: o styk s vlastními dětmi nemají zájem. Byl zaznamenán i případ pěstounů, kdy agresivně vystupující biologický otec byl podporován doprovodnou organizací a ztěžoval pěstounům výkon péče o děti. Někteří biologičtí rodiče žádali od pěstounů peníze. Pěstouni by měli být na takové problémy připraveni.

Nezáleží na posouzení pěstouna, jestli je styk rodičů a dítěte pro dítě vhodný. Pěstoun se vždy musí snažit, aby se vztahy mezi dítětem a rodiči udržely a rozvíjely. Pokud ale samo dítě nemá o styk s vlastními rodiči zájem, nikdo ho k výkonu tohoto práva nemůže nutit.³³

Podle některých odborníků by bylo vhodnější rozlišovat případy, kdy se rodiče nemohou postarat o dítě ze zdravotních důvodů (anebo rozvodové případy), a případy, kdy rodiče neumějí o děti řádně pečovat a dítě jim bylo z tohoto důvodu odebráno. Udržovat vztah biologických rodičů s dětmi je důležité, ba zásadní v případech, kdy se vlastní rodiče nemohou postarat o dítě z důvodu onemocnění nebo jiné objektivní nemohoucnosti nebo nezaviněné neschopnosti, ale v jiných případech je udržování vztahu pro dítě psychickou přítěží.

Zdůrazňování až přeceňování významu vztahu dítěte s jeho biologickou rodinou je tradičním východiskem pro praxi zejména v anglosaských zemích. Ve Velké Británii a USA byl v posledních letech zaznamenán posun v revizi těchto názorů.

Podle britské studie zkoumající 58 dětí v dlouhodobé péči zažilo 81 % dětí ve vlastní rodině nějakou formu špatného zacházení, přímý kontakt s dospělými biologickými příbuznými zažilo 90 % dětí. Autorky rozlišovaly případy, kdy byl kontakt pro dítě příznivý, a kdy byl rizikový a spojený s pocity strachu či úzkosti dítěte. Cílem kontaktu s rodiči by mělo být redukování pocitu úzkosti a zvýšení jistoty dítěte, ale v praxi tomu bývalo naopak.

³³ Zuklínová, M. in Občanský zákoník: komentář. Svazek II, (§ 655 až 975) / Jiří Švestka a kolektiv, vydání první, Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 705

Nekriticky přijímaná myšlenka, že dítě potřebuje vidět a znát svou biologickou rodinu, není vždy v nejlepším zájmu dítěte.³⁴

Studie mimo jiné zdůrazňuje tyto body: dítě má být chráněno a ne vystavováno stresovým situacím – v takovém případě jde o upřednostnění práva rodičů. Kontakt s biologickou rodinou je oprávněný tehdy, když naplňuje potřeby dítěte. Kontakt dětí s biologickými rodiči není dobrý či vhodný sám o sobě. Musí být vyhodnocen z hlediska prospěchu pro dítě. Pro dítě může naopak být rizikovým faktorem.³⁵

Podle jiné studie se sociální pracovníci snaží o kontakt s původní rodinou za každou cenu, protože to je nařízeno. Pozitivnější výsledky měl kontakt s prarodiči či se sourozenci.³⁶

Další britská studie zkoumala 68 dospívajících v pěstounské péči. Téměř dvě třetiny z těchto dětí mělo kontakty s původní rodinou, které byly považovány za škodlivé.³⁷

Americká autorka poukazuje na to, že se běžně nebere v úvahu kvalita vztahu mezi biologickým rodičem a dítětem a co dítě v původní rodině zažilo. Jen se striktně naplňuje ustanovení zákona, že dítě má mít kontakt s rodiči.³⁸

³⁴ Sobotková, I., Očenášková, V.: Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, str. 42; Beek, M., Schofield, G.: Promoting security and managing risk, in Neil, E., Howe, D.: Contact in adoption and permanent foster care. Research, theory and practice, London: British Association for Adopting and Fostering, 2004, str. 124 - 143

³⁵ Sobotková, I., Očenášková, V.: Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, str. 42; Neil, E., Howe, D.: Contact in adoption and permanent foster care. Research, theory and practice, London: British Association for Adopting and Fostering, 2004

³⁶ Sobotková, I., Očenášková, V.: Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, str. 43; Beek, M., Schofield, G.: Promoting security and managing risk, in Neil, E., Howe, D.: Contact in adoption and permanent foster care. Research, theory and practice, London: British Association for Adopting and Fostering, 2004, str. 124 - 143

³⁷ Sobotková, I., Očenášková, V.: Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, str. 43; Macaskill, C.: Safe contact? Children in permanent placement and contact with their birth relatives, Dorset: Russell House Publishing, 2002

³⁸ Sobotková, I., Očenášková, V.: Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, str. 43; Leathers, S.: Parental visiting, conflicting allegiances, and emotional and behavioral problems among foster children. Family relations, 2003, str. 53

Důvodem, proč má být udržován kontakt s dítětem, je mimo jiné představa, že po odpadnutí překážek se dítě vrátí zpět k biologické rodině. Nicméně, podle britských autorů existují důkazy, že mladší děti, které zůstanou v pěstounské péči, mají lepší fyzické i duševní zdraví než ty, které jsou vráceny původní rodině.³⁹

Podle americké studie je vrácení dětí z pěstounských rodin do původních rodin prioritou z hlediska zákonné úpravy, ale pro dítě je často škodlivé. Děti vrácené původním rodičům vykazovaly oproti dětem ponechaným v pěstounské péči vyšší míru poruch chování.⁴⁰

Jiná studie potvrzuje, že děti, které se vrátily domů, byly významně častěji znovu zneužívány, týrány a zanedbávány. Některé návraty do biologické rodiny se dějí přesto, že dítě má slabý vztah k rodičům, že se špatná situace v rodině nezměnila a že návrat je zjevně v neprospěch dítěte a potenciálně dítě ohrožuje. Děti, které se vrátily k biologické rodině, v ní ovšem zpravidla nezůstanou natrvalo: jen 17% dětí vydrželo v biologické rodině déle než tři roky od návratu do ní.⁴¹

Vždyť důvody, pro které bylo dítě biologickým rodičům odebráno, nebývají triviální: zanedbávání a špatné zacházení s dítětem, závislost na návykových látkách, trestná činnost rodičů. Pokud je situace natolik závažná, že není uvažováno o návratu k biologické rodině, málokdy se dá mluvit o prospěšném vztahu dítěte a původních rodičů.

³⁹ Sobotková, I., Očenášková, V.: Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, str. 44: Wilson, K. et al: Fostering success: An exploration of the research literature on foster care; London: Social Care Institute for Excellence, 2004

⁴⁰ Taussig, H. N., Clyman, R. B., Landsverk, J.: Children who return home from foster care: A 6-year perspective study of behavioral health outcomes in adolescence. Pediatrics, 2001, elektronicky dostupné na <http://pediatrics.aappublications.org/content/108/1/e10>

⁴¹ Sobotková, I., Očenášková, V.: Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, str. 45: Sinclair, I.: Fostering now: Messages from research; London: Jessica Kingsley Publishers, 2005

Sobotková považuje za absurdní nahlížet na dítě jako na ohrožené tím, že bylo separováno od biologických rodičů, kteří přitom ohrožovali jeho zdravý a bezpečný vývoj. Výmluvný popis zkušeností s vlastní biologickou rodinou podávají děti vychovávané v dlouhodobé pěstounské péči v rámci výzkumu vedeném Sobotkovou a Očenáškovou.⁴²

8. Má-li pěstoun za to, že rozhodnutí zákonného zástupce dítěte není v souladu se zájmem dítěte, může se domáhat rozhodnutí soudu (§ 969 obč. zák.).

9. Dítě, které bylo svěřeno do pěstounské péče, je povinno podle svých schopností a možností pomáhat v domácnosti pěstouna. Nejde ovšem jen o pomoc s domácími pracemi, ale vůbec o aktivní podílení se na chodu domácnosti pěstouna vlastní činností, jejíž rozsah a povaha budou ovšem rozdílné nejen podle věku dítěte. Dítě je také povinno přispívat na úhradu společných potřeb rodiny, a to rovněž podle svých možností a schopností (§ 968 obč. zák.). To platí zejména v případě, že má příjem z vlastní pracovní činnosti nebo jiné výdělečné činnosti, event. také tehdy, má-li zisk ze svého majetku. To jistě bude výjimečný případ, ale ani to vyloučit. Je zde obdobná právní úprava jako pro vztahy mezi rodiči a dětmi.

K tomu, aby dítě mělo tuto povinnost, musí být schopno pracovat, anebo mít zisk ze svého jmění. K tomu, aby dítě mohlo pracovat, musí být starší patnácti let (§ 34 n. obč. zák.). Děti mladší patnácti let mohou vykonávat pouze uměleckou, kulturní, sportovní a reklamní činnost, pokud je tato činnost přiměřená věku dítěte, není pro ně nebezpečná, nebrání jeho vzdělávání či docházce a nepoškozuje jeho rozvoj (§ 121 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti). Pro výkon takové činnosti je nutné povolení krajské pobočky Úřadu práce.

Dítě, které získává příjem prací, již není nezaopatřené a nemá nárok na úhradu potřeb dítěte. Pěstoun má však nárok na odměnu pěstouna až do zletilosti dítěte, a to i v případě, že je dítě zaopatřené.

10. Pěstoun nemá vyživovací povinnost vůči dítěti. Vyživovací povinnost k dítěti má zásadně rodič (§ 961 obč. zák.), a soud stanoví rozsah výživného s ohledem na schopnosti, možnosti a majetkové poměry a odůvodněné potřeby dítěte. Z cit. zákonného ustanovení se zdá, že v tomto případě, tj. pokud bylo dítě svěřeno do pěstounské péče, neplatí – bezdůvodně – pravidlo o zásadně shodné životní úrovni dítěte s rodiči. Je ale možné dovodit, že formulace cit. ustanovení byla vytvořena s ohledem na to, o jakou sociální situaci se zpravidla jedná,

⁴² Sobotková, I., Očenášková, V.: Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, str. 70 až 85

když je dítě svěřeno do pěstounské péče, že rodiče mají zásadně velmi nízkou životní úroveň, a tak rozhodně není v zájmu dítěte, aby se na této nízké úrovni podílelo. Proto se rozsah vyživovací povinnosti rodiče stanoví jen podle obecných pravidel (srov. § 913).

Z toho, co bylo uvedeno, vyplývá, že když dítě bylo svěřeno do pěstounské péče, vyživovací povinnost rodičů nezaniká (§ 961 obč. zák.), resp. nezaniká vyživovací povinnost toho, jehož vyživovací povinnost před tím stanovil soud (např. prarodič). Rodiče jsou nadále povinni platit výživné na dítě. Jedná se o případ legální cese. Rodiče dítěte platí výživné státu. Pěstoun tedy ke svým rukám nedostává výživné na dítě, ale dostává pravidelný příspěvek na úhradu potřeb dítěte, se kterým je oprávněn nakládat. Zároveň, pokud rodiče výživné neplatí, či platí opožděně, výživné na dítě vymáhá stát, nikoli pěstoun.

I když to zákon nestanoví, nelze asi vyloučit, že nejsou-li rodiče vůbec, anebo nejsou-li schopni plnit svou vyživovací povinnost vůči dítěti, může soud stanovit vyživovací povinnost např. prarodičům dítěte (§ 910 odst. 2 a 3 obč. zák.).

11. Současná právní úprava umožňuje i jinou úpravu povinností a práv k dítěti, než jak vyplývá ze zákona, a to tehdy, když soud postaví na jisto, že jsou pro to důvody hodné zvláštního zřetele (§ 960 obč. zák.). Soud rozhoduje na návrh pěstouna, rodiče či dítěte.

V případě, že bude docházet mezi rodiči a pěstounem k trvalým neshodám ohledně rozhodování o podstatných záležitostech dítěte, rodič bude nespolehlivý, neznámého pobytu, nebo nečinný, je možné, aby soud svěřil výkon vybraných záležitostí pěstounovi (§ 966 odst. 2).

12. Praxe ukazuje, že rodiče o výkon svých práv někdy nestojí, a mohou ztěžovat situaci pro pěstouna i pro dítě. V některých případech mohou pěstouni lépe zhodnotit situaci vzhledem k tomu, že jsou s dítětem v každodenním styku, proto platná právní úprava připouští, aby soud rozhodl jinak, než jak stanoví zákon (srov. již výše). Soud může například svěřit pěstounovi právo zastupovat dítě v celém rozsahu, ledaže jde o věci majetkové. Soud individuálně posoudí jednotlivý případ, a zhodnotí práva rodičů i nejlepší zájem dítěte.

13. Pěstouni mají ze strany státu právo na odbornou pomoc ke splnění této povinnosti (k tomu viz níže).

6.2. Práva pěstounů stanovená v zákoně o SPOD

Také zákon o SPOD v § 47a přiznává jak osobám pečujícím, tak osobám jen zařazeným v evidenci (srov. dále) některá práva. Jde vesměs o práva veřejnoprávní povahy, na něž dotyčné osoby mají nárok a domáhat se jich mohou správní cestou. Osobou pečující se rozumí:

- pěstoun,
- osoba, která je pěstounem nebo poručníkem dítěte, a to po dobu, po kterou má nezaopatřené dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte (pozn. tyto osoby ale neuzavírají dohody o výkonu pěstounské péče/není vůči nim vydáváno správní rozhodnutí, srov. níže),
- osoba, které bylo dítě svěřeno do předpěstounské péče,
- osobně pečující poručník,
- osoba, která má dítě v osobní péči po dobu, kdy probíhá soudní řízení o ustanovení této osoby poručníkem dítěte.

Osobou v evidenci se rozumí osoba, která je vedena v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu.

1. Především jde o právo na poskytnutí pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě (ust. § 47a odst. 2 písm. a zák. o SPOD). Tato pomoc může být dočasná, ale i trvalá. Spočívá zejména v zajištění krátkodobé péče v případech, jakými jsou narození dítěte, vyřizování nezbytných osobních záležitostí, úmrtí osoby blízké či dočasná pracovní neschopnost nebo ošetřování blízké osoby.

2. Dále se jedná o právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě (ust. § 47a odst. 2 písm. b zák. o SPOD). Tato celodenní péče má být přiměřená věku dítěte a v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce. Podmínkou je, že dítě dosáhlo alespoň dvou let věku.

3. Uvedené osoby mají také právo na zprostředkování psychologické, terapeutické, či jiné pomoci (ust. § 47a odst. 2 písm. c zák. o SPOD). Toto právo může být využito často, alespoň však jednou za šest měsíců.

Pěstouni popisují své zkušenosti jako negativní: Obrátili se žádostí o radu na neziskovou organizaci, nezisková organizace vše sdělila OSPODu, rady udílené odborníky jim stejně nepomohly, a naopak se vše obrátilo proti pěstounům (že neumějí dítě zvládnout, hrozby odebráním dítěte). Nakonec se pěstouni raději snaží vše řešit sami. Uvítali by zřízení

anonymní linky, na které by jim radil pokud možno někdo, kdo sám byl pěstounem a s podobnými problémy se osobně potýkal. Teoretičtí odborníci jim většinou nedokázali poskytnout vhodnou radu či pomoc.

4. Je zakotveno také právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti (ust. § 47a odst. 2 písm. d zák. o SPOD). Toto právo souvisí s povinností zvyšovat si znalosti v oblasti péče o dítě (ust. § 47a odst. 2 písm. f zák. o SPOD).

5. Osoby mají rovněž právo na pomoc při plnění povinnosti udržovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými, zejména s rodiči a povinnosti umožnit dítěti styk s jeho rodiči (ust. § 47a odst. 2 písm. e zák. o SPOD). Toto právo zahrnuje i právo na pomoc při zajištění místa pro uskutečňování styku oprávněných osob s dítětem a právo na zajištění asistence při tomto styku.

6. Jak pěstounům (dlouhodobým), tak pěstounům na dobu přechodnou, jsou v zák. o SPOD stanoveny také povinnosti (ust. § 47a odst. 2, písm. f) až h).

Především jde o povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě. Tuto povinnost je nutno splnit v rozsahu 24 hodin v době 12 kalendářních měsíců po sobě jdoucích.

Povinnost účastnit se školení mnoho pěstounů kritizuje. Mnohem spíš by uvítali možnost anonymního a dobrovolného poradenství od někoho, kdo prošel jako osoba pečující (zejména jako pěstoun) náročnými situacemi a úspěšně je zvládl, než teoretická školení. Někdy mají pěstouni problém s dopravou na místo školení. Jednotlivé doprovodné organizace nepřístupují ke školení jednotně: některé zajišťují hlídání svěřených dětí v době školení, jiné nikoli, některé žádají úhradu za ubytování během víkendového školení, jiné nikoli, některé proplácejí účastníkům školení dopravu, jiné nikoli. Dokonce někdy se musí platit příspěvek i na samo školení. Témata se přitom stále dokola opakují, nepřinášejí nové poznatky oproti školením, která pěstoun absolvoval v době přípravy na výkon funkce pěstouna (případně se objevují témata jako „stres a relaxace“ či pěstouni hrají na školeních divadlo). Při společné péči manželů musí absolvovat školení oba manželé, což pěstounům působí komplikace v zaměstnání.

Pěstouni kritizují vysoké částky (půl až tři čtvrtě miliardy Kč ročně), které ministerstvo práce a sociálních věcí přiděluje neziskovým doprovodným organizacím, jež pěstouny školí. Tady se finančními prostředky vysloveně plýtvá, zatímco jinde chybějí.

Pěstouni poukazují také na obecné zhoršení podmínek pro výkon vlastní pěstounské péče. Samotný výkon pěstounské péče je náročný a další povinnost v podobě zbytečných školení je značně zatěžuje. Problém mají pěstouni, kteří se ujali postiženého dítěte, pro které není jednoduché měnit prostředí a o které se jinak nemá kdo postarat.

Povinnost školení odrazuje i potenciální zájemce o pěstounskou péči, neboť znamená značnou časovou zátěž.

Podle některých názorů by se školení měla odehrávat výhradně na dobrovolné bázi, případně by měla být snížena povinnost na 8 až 12 hodin ročně, a tato povinnost by měla být stanovena jen jednomu členu manželského páru pěstounů.

Není stanovena sankce za porušení této povinnosti chodit na školení. Osobně se neztotožňuji s názorem OSPOD, že při neplnění této povinnosti může být odebrán pěstounovi příspěvek a později i dítě (o zrušení pěstounské péče rozhoduje soud).

Zdálo by se, že neziskové agentury budou mít při řešení problémů neformální přístup a budou pěstounům blíže než pracovníci úřadů. Ve skutečnosti jsou neziskové organizace financovány z rozpočtu a spolupracují jak s pěstouny, tak s OSPODy.

Zákon o SPOD dále ukládá povinnost umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče podle § 47b odst. 5 a spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledovat vývoj dětí podle § 19 odst. 6 (ust. § 47a odst. 1 písm. g) zák. o SPOD). Konečně je stanovena také povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči (ust. § 47a odst. 1 písm. h) zák. o SPOD).

Osobami dítěti blízkými se míní zejména rodiče dítěte. Tuto povinnost má pěstoun jenom v případě, že soud v rozhodnutí o pěstounské péči nestanoví jinak. Prohlubování sounáležitosti a dítěte s osobami blízkými má probíhat v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte.

7. Práva pěstounů odpovídající povinnostem úřadů při poskytování pomoci rodinám. Zák. o SPOD stanoví povinnosti obecním úřadům, obecním úřadům obcí s rozšířenou působností a krajským úřadům. Pěstouni mají právo obrátit se na sociální pracovníci a žádat pomoc ze strany obecního úřadu, úřadu obce s rozšířenou působností a krajského úřadu.

U každého obecního úřadu pěstouni mohou žádat poskytnutí nebo zprostředkování poradenství při uplatňování nároku dítěte (ust. § 10 odst. 1 písm. f) zákona o SPOD).

Povinnosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností jsou širší (srov. ust. § 16a odst. 2 zák. o SPOD). Tyto úřady jsou povinny pěstounovi (nebo jiné pečující osobě)

- poskytnout pomoc při řešení problémů spojených s péčí o dítě,

- poskytnout pomoc při podávání návrhů příslušným orgánům na úpravu, jedná-li se ve věci vztahu pěstouna k dítěti,
- poskytnout pomoc při uplatňování nároků (zejména v sociální oblasti).

8. Pěstouni mají i další práva (ust. § 11 odst. 1 zák. o SPOD):

- právo na pomoc při řešení výchovných problémů,
- právo na poskytnutí poradenství – při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené,
- právo navštěvovat přednášky a kurzy zaměřené na řešení výchovných a sociálních problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovou, které jsou pořádány obecním úřadem obce s rozšířenou působností.

Osoby vhodné stát se pěstouny mají právo na poradenskou pomoc související se svěřením dítěte do pěstounské péče. Toto poradenství se týká zejména otázek výchovy dítěte.

Pěstoun má také řadu práv vůči krajskému úřadu:

- právo na poradenskou pomoc v souvislosti se svěřením dítěte do pěstounské péče, zejména v otázkách výchovy (ust. § 11 odst. 2 zák. o SPOD),
- právo na konzultace o výkonu pěstounské péče. Těchto konzultací se účastní odborníci na řešení výchovných a sociálních problémů na straně jedné, a pěstouni, kteří mají trvalý pobyt na území kraje, na straně druhé. Dále se jich mohou účastnit děti svěřené těmto pěstounům do péče a další osoby, které tvoří s pěstounem domácnost (ust. § 11 odst. 4 zák. o SPOD).

Práva pěstouna na dobu přechodnou

Zákon o SPOD přiznává osobám vhodným stát se pěstounem na dobu přechodnou, právo na přípravu a na poradenskou pomoc související se svěřením dítěte do péče. Rovněž mají právo na speciální přípravu pro přijetí dítěte do péče na přechodnou dobu (ust. § 11 odst. 2 písm. a) zák. o SPOD).

Nárok na dávky pěstounské péče a státní příspěvek

Poslední skupinou práv, která jsou upravena zákonem o SPOD, je právo („nárok“) na dávky pěstounské péče.

Až do roku 2012 byly dávky pěstounské péče upraveny v zák. č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Ke dni 1. 1. 2013 zanikl nárok na dávky pěstounské péče podle cit. zákona. V současné době upravuje otázku dávek pěstounské péče zákonem o SPOD, a to v hlavě II., v §47c až § 47n.

Ze zákona o SPOD plyne nárok na tyto příspěvky:

Dávky pěstounské péče:

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- odměna pěstouna,
- příspěvek při převzetí dítěte,
- příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,
- příspěvek při ukončení pěstounské péče.

Zatímco první čtyři dávky jsou určeny pro pěstouna, resp. vypláceny pěstounovi, poslední náleží výhradně dítěti.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte stoupá v závislosti na věku dítěte. Pro dítě ve věku do 6 let činí za 1 kalendářní měsíc 4 500 Kč, pro dítě ve věku od 6 let do 12 let 5 550 Kč, pro dítě ve věku od 12 do 18 let 6 350 Kč, a pro dítě ve věku od 18 do 26 let činí 6 600 Kč.

Odměna pěstouna

Podle platné právní úpravy se již nerozlišuje mezi odměnou pěstouna, odměnou pěstouna ve zvláštních případech a odměnou pěstouna v zařízení pro výkon pěstounské péče, jak tomu bylo dřív. Nárok na odměnu pěstouna má osoba pečující a tzv. osoba v evidenci (srov. § 47i odst. 1 věta první).

Výše odměny osoby pečující se liší podle počtu dětí, o které pečuje. Pečuje-li o jedno dítě, činí odměna 8 000 Kč, pokud pečuje o dvě děti, činí odměna 12 000 Kč. Pokud pečuje alespoň o tři děti, nebo pečuje-li alespoň o jedno dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, III nebo IV, činí odměna 20 000 Kč. Za každé další dítě svěřené do péče se v těchto případech odměna pěstouna zvyšuje o 4 000 Kč.

Jedná se o sice o dávku, ale pěstoun z ní platí jak daň z příjmu, tak také pojistné na zdravotní pojištění a sociální zabezpečení. Pokud jsou pěstouny oba manželé, nárok na

odměnu má pouze jeden z nich; druhý manžel nemá nárok ani na platbu pojistného ze strany státu.

Tato úprava rozhodně nepodporuje rodiny, kterým byly svěřeny více než čtyři děti. Přitom někteří pěstouny přijali více dětí proto, aby byla zachována sourozenecká skupina.

Odměna při pěstounské péči na dobu přechodnou (ust. § zák. o SPOD)

Pěstoun, který bude poskytovat pěstounskou péči na dobu přechodnou, má za každý měsíc nárok na 20 000 Kč ode dne, kdy je zařazen do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, a to i v případě, že právě o žádné dítě nepečuje. Je-li takové osobě svěřeno do péče dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, III nebo IV, náleží jí příspěvek ve výši 24 000 Kč. V případě, že je takové osobě svěřeno dítě do jiné péče, než je pěstounská péče na přechodnou dobu, zvyšuje se za každé takové dítě odměna o 4 000 Kč.

Odbornou veřejností je kritizováno, že pěstounská péče na dobu přechodnou je finančně zvýhodňována v uvedené míře před dlouhodobou pěstounskou péčí.

Odměna zmíněné osobě nenáleží, pokud dojde k přerušení zprostředkování pěstounské péče na přechodnou dobu. Zprostředkování pěstounské péče může být přerušeno na žádost pěstouna nebo rozhodnutím krajského úřadu. ust. § zák. o SPOD)

Odměna pěstounovi nenáleží, pokud je dítě na základě rozhodnutí soudu v plném přímém zaopatření v zařízení pro děti a mládež. Nenáleží mu ani tehdy, pokud soud rozhodne, že dítě bude v péči jiné osoby nahrazující péči rodičů.

Odměna při společné pěstounské péči manželů

Pokud jsou oba manželé osobami pečujícími (nebo osobami v evidenci), náleží odměna pěstouna jen jednomu z nich, a to i v případě, že má každý z manželů svěřené děti do své výlučné péče (ust. § 47n). Při stanovení výše odměny jsou zohledněny všechny děti, o které manželé pečují, a to tak, jako by byly svěřeny do společné pěstounské péče manželů.

Manželé se mají o tom, který z nich bude příjemcem odměny pěstouna, dohodnout. V případě, že se nedohodnou, rozhodne o příjemci příslušná pobočka Úřadu práce ČR.

V některých případech vedl tento postup k tomu, že manžel v rodině nastoupil do zaměstnání a žena se starala sama o šest dětí svěřených do péče, z nichž některé bylo nutné pravidelně vozit na vyšetření, což vedlo ke zhoršení podmínek pro děti. Proto i tato pravidla jsou předmětem kritiky.

Starobní důchod

Souběh odměny pěstouna a starobního důchodu není vyloučen. Není však možný souběh odměny pěstouna a předčasného starobního důchodu. Pěstoun si musí vybrat, zda bude pobírat předčasný důchod, anebo odměnu pěstouna.

Příspěvek při převzetí dítěte

Tento příspěvek se vyplácí osobě, která převzala dítě do pěstounské péče. Při převzetí téhož dítěte náleží příspěvek stejné osobě pečující jen jednou. Například, je-li osobě svěřeno dítě do předpěstounské péče a následně do péče pěstounské, obdrží pouze jeden příspěvek. Příspěvek při převzetí dítěte nenáleží osobě, která je vedena v evidenci pěstounů na dobu přechodnou.

Výše příspěvku činí u dítěte do 6 let 8 000 Kč, u dítěte ve věku od 6 let do 12 let 9 000 Kč, a u dítěte od 12 let do 18 let 10 000 Kč.

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Tento příspěvek náleží pěstounovi, pokud má v péči nejméně tři děti a zakoupil osobní vozidlo (nebo zajistil nezbytnou celkovou opravu motorového vozidla), za předpokladu, že toto vozidlo nepoužívá také pro výdělečnou činnost. Výše příspěvku činí 70 % pořizovací ceny vozidla nebo prokázaných výdajů na opravu, nejvýše však 100 000 Kč.

Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Jak již bylo uvedeno, tento příspěvek náleží dítěti, resp. obecně osobě, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči. Výše příspěvku činí 25 000 Kč.

Právo na státní příspěvek

Podle ustanovení § 47d zák. o SPOD má pěstoun právo na státní příspěvek. Tento příspěvek mohou pobírat jak pěstouni poskytující trvalou péči, tak pěstouni poskytující péči na dobu přechodnou.

Státní příspěvek na výkon pěstounské péče je vyplacen za podmínky, že pěstoun uzavřel dohodu o výkonu pěstounské péče, popř. na základě vydání správního rozhodnutí. Státní příspěvek je určen na pokrytí nákladů vynakládaných při zajišťování pomoci osobám pečujícím, osobám v evidenci nebo svěřeným dětem a na provádění dohledu nad pěstounskou péčí.

Výše příspěvku je 48 000 Kč na kalendářní rok (nebo může být určena jako dílčí podle počtu měsíců). Nejde však o 48 000 Kč pro každou jednotlivou rodinu. Ze souhrnu státních

příspěvků zajišťuje odpovědný subjekt nároky pro všechny rodiny. To znamená, že rodina s vyššími potřebami může vyčerpat služby v hodnotě 60 000 Kč, jiná naproti tomu jen v hodnotě 30 000 Kč.

O státním příspěvku na výkon pěstounské péče rozhoduje krajská pobočka Úřadu práce podle sídla žadatele. Příspěvek je vyplacen do 60 dnů od právní moci rozhodnutí o jeho přiznání. U dohod trvajících z předchozího roku dojde k výplatě do 15. února.⁴³

7. Zánik pěstounské péče

Pěstounská péče zaniká nejpozději, nabude-li dítě plné svéprávnosti, jinak zletilostí dítěte (§ 970 obč. zák.). Není ale výjimkou, že dítě nadále bydlí v rodině pěstouna, například z toho důvodu, že studuje. V takovém případě se samozřejmě o pěstounskou péči nejedná.

Dříve může pěstounská péče zaniknout rozhodnutím soudu. Soud zruší pěstounskou péči, odpadnou-li důvody, pro které bylo dítě do pěstounské péče svěřeno (ust. § 959 odst. 1 obč. zák.). Soud také zruší pěstounskou péči ze závažných důvodů, zejména když si dítě na nové prostředí nezvyklo, například opakovaně utíká z nového domova, tj. pryč od pěstouna. O zrušení pěstounské péče rozhodne soud vždycky, navrhne-li to pěstoun (§ 936 obč. zák. obdobně).⁴⁴

Důvody, proč pěstounství zanikne před dosažením zletilosti dítěte, mohou být rozmanité. Pěstoun sám nemusí být připraven na projevy citové deprivace dětí. Přijímá např. již starší dítě, které prošlo náročnými životními zkouškami, a neuvědomuje si, že přijmout dítě do pěstounské péče není to samé, jako vychovávat dítě od narození, především jde-li o vlastní dítě. Při výběru vhodných žadatelů je nejednou podceňován názor dětí, které již v rodině žadatelů žijí, ať vlastní, osvojené nebo děti v náhradní péči. Předpokládá se, že tyto děti přijmou nového sourozence s radostí. Pro zajímavost je třeba poznamenat, že děti přijímají lépe nové dítě, které je mladší než ony samy, čímž se napodobuje situace v přirozených rodinách.

Sám pěstoun, resp. sami manželé-pěstouni označují za důvody, které vedly k návratu dítěte do ústavní výchovy, nejčastěji následující: nevzniklo citové pouto, byla zde trestná

⁴³ Sociální reforma, MPSV, Dávky pěstounské péče 2013, http://www.mpsv.cz/files/clanky/14866/davky_2013.pdf, str. 2

⁴⁴ Westphalová, L. in Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kolektiv. Rodinné právo, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, str. 288

činnost dítěte (zejména krádeže), dítě nebylo přijato ostatními sourozenci, v náhradní rodině došlo k úmrtí či dlouhodobému onemocnění, dítě samo se chtělo vrátit do dětského domova.
45

Poslední důvod je zajímavý, neboť nejen ust. § 958 odst. 2 obč. zák. stanoví, ale panuje zažitý názor, že výchova v rodině je pro dítě vždy lepší než výchova v ústavu. Ale to zřejmě platí pro děti mladšího věku, starším dětem někdy vyhovuje více výchova v ústavu, kde jsou se svými vrstevníky. Dalším důvodem, který svědčí pro výchovu v ústavu, je, že dítě má stálé prostředí, a kromě toho, již jednou zažilo, že bylo odtrženo od svých původních rodičů, a pokud pěstounství předčasně zanikne a celá situace se znovu opakuje, představuje to pro dítě další zátěž.

Dalším důvodem zániku pěstounství je úmrtí dítěte nebo pěstouna. Pokud jsou pěstouny společně manželé a jeden z nich zemře, zanikne jen společná pěstounská péče, pěstounem dítěte zůstane pozůstalý manžel (§ 364 odst. 3).

⁴⁵ Průšová, L.: Analýza příčin ukončení a zrušení náhradní rodinné péče na návrh pěstounů před dosažením zletilosti dítěte, (článek na straně 52-58) in Náhradní rodinná péče – představy a skutečnost, Radvanová, S., str. 52

Část IV. Pěstounská péče na dobu přechodnou

1. Obecná poznámka

Český právní řád zná rovněž pěstounskou péči na dobu přechodnou (někdy též stručně nazývanou „krátkodobá“ pěstounská péče, popř. „profesionální“). Tento právní institut byl upraven původně v občanském soudním řádu, ale v roce 2006 byl převzat do zákona o SPOD a podrobně upraven.

Soukromoprávní základ institutu svěřeni dítěte do pěstounské péče na dobu přechodnou je položen v ust. § 958 odst. 3 občanského zákoníku. Jinak ale je celá právní úprava obsažena v zákoně o SPOD.

2. Trvání pěstounské péče na dobu přechodnou

Pěstounská péče na dobu přechodnou může trvat nejdéle jeden rok, v případě umístění sourozenců déle i déle. Dítě může být do pěstounské péče na dobu přechodnou svěřeno, pokud rodič nemůže dítě ze závažných rodičů vychovávat – například je-li rodič umístěn v nemocnici. Počítá se s tím, že po odpadnutí překážek rodiče opět převezmou výchovu dítěte.

Do péče na dobu přechodnou může být rovněž svěřeno dítě po dobu, než lze dát souhlas s osvojením (6 týdnů), nebo po dobu, než soud rozhodne o tom, že souhlasu rodičů není třeba. Ačkoli zákonná úprava umožňuje osvojení dítěte i v této době, osvojitelé neprojevují zájem osvojit dítě v této době, protože nemají jistotu, že jim dítě nebude později odebráno původními rodiči. Tento institut tedy umožňuje dětem, aby jim byla zajištěna individuální péče namísto ústavní výchovy.

3. Některé sporné body v pěstounské péči na dobu přechodnou

3.1. Pěstounky na dobu přechodnou jsou školeny na zvládnutí předání dětí, takže jestliže po skončení péče na dobu přechodnou požádají, aby jim dítě bylo svěřeno do (dlouhodobé) pěstounské péče nebo do předadopční péče, s tím, na podají návrh na osvojení dítěte, bývá to posuzováno jako důsledek nedostatečného proškolení pěstounek.⁴⁶

Podle mého názoru by naopak takové žadatelky měly mít ze zákona přednost. Pokud přijmou dítě do dlouhodobé pěstounské péče či si dítě osvojí, je to z mého pohledu nejlepší možný postup z hlediska citového vývoje dítěte. Dítě již jednou přišlo o své biologické rodiče, a vytvořilo si citovou vazbu k pěstounce na dobu přechodnou. Pokud pak bude

⁴⁶ Novotná, V.: Co by se mělo v pěstounské péči změnit in Právo a rodina, Praha: Wolters Kluwer, 2016, č. 3, str. 3

svěřeno jiné osobě, znamená to pro dítě další zátěž. Navíc dlouhodobá pěstounská péče (ani osvojení v prvních třech letech) neznamena pro dítě stabilní prostředí, je možné, že pěstoun či osvojitel dítě opět vrátí do ústavní péče. Tímto způsobem může dojít k psychickému poškození dítěte.

3.2. Převzetí dítěte namísto jeho plného přijetí

Zatímco v případě dlouhodobé pěstounské péče je pěstounovi doporučeno určité dítě a pěstoun podává žádost o jeho převzetí (případně čeká na jiné vhodné dítě), v případě pěstounské péče na dobu přechodnou, je dítě pěstounovi přiděleno a pěstoun musí dítě převzít. Nevychází se přitom z nejlepšího zájmu dítěte, přidělení závisí spíš na administrativních procesech, tedy upřednostňuje se technické hledisko před psychologickým.

47

3.3. Výhodou pěstounské péče na dobu přechodnou je vyšší rychlost celého procesu, všechny volné děti mají stejnou šanci na umístění, ať jsou sympatické, nebo méně atraktivní, omezuje se „experimentování“ s dětmi a pobyt jen na zkoušku, omezí se budoucí obavy pěstounů, zda si neměli vybrat jiné dítě.

Naopak, je-li dítě přiděleno, může pěstoun dítě vnitřně odmítat (zejména v krizových situacích), může se uchýlit k alibismu (takové dítě jsem nechtěl), je zde nerovnocenná pozice žadatelů o tento druh pěstounské péče vůči OSPODu a soudu. Pokud je dítě „přidělováno“ schematicky podle pořadníku, nebo je výběr provázen nízkou odborností a vysokou subjektivitou rozhodujících pracovníků, je velmi pravděpodobné, že pěstoun a dítě nebudou navzájem dostatečně slučitelní.⁴⁸

3.4. Podle mého názoru je hlavním argumentem pro pěstounskou péči na dobu přechodnou to, že dítě má možnost navázat vztah s pěstounem, který mu dá lásku a pocit bezpečí. V ústavu je sice dobré materiální a zdravotnické vybavení, ale není v možnostech personálu, aby každému dítěti byla věnována náležitá citová péče.

Pěstouni procházejí školeními, jak zvládat péči, a není vyloučeno, že nakonec se budou k dítěti chovat „profesionálně“ a chladně, a nebude tak patrný rozdíl mezi péčí v ústavu ze strany personálu a osobní péčí jediného člověka. Pěstouni na dobu přechodnou jako

⁴⁷ Škoviera, A.: Profesionálna rodina na Slovensku – medzi proklamáciami a realitou <http://cmeps.ecn.cz/pd/Psychologicke-dny-2012.pdf>, str. 85

⁴⁸ Škoviera, A.: Dilemata náhradní výchovy, Praha: Portál, 2007, str. 58

profesionálové mohou brát výkon péče jako své zaměstnání, mohou se bát k dítěti přilnout a dát mu lásku, protože vědí, že jejich vztah brzy skončí. Pěstouni dostávají jedno dítě za druhým, takže v konečném důsledku se nijak neliší od zaměstnanců v ústavech či dětských centrech – děti jsou přidělovány jako „úkoly“ ke splnění“.

3.5. Děti bez nosných vztahů ve své rodině mohou vnímat pěstouny výhradně jako profesionály a poskytovatele sociální služby, o čemž píše i britská autorka A. Goodyer ve svém výzkumu: dětem, případně dospívajícím, kteří si to uvědomili, nedělalo dobře, že jsou subjektem sociální služby, místo aby patřili do rodiny.⁴⁹

4. Pěstounská péče na dobu přechodnou vs. dlouhodobá pěstounská péče

4.1. Odborná veřejnost kritizuje, že je dáována přednost pěstounské péči na dobu přechodnou před dlouhodobou pěstounskou péčí. Tuto kritiku považují za správnou. Přednost by měla mít dlouhodobá pěstounská péče. Jedni a druzí pěstouni by především měli srovnatelné finanční podmínky. Od ledna 2013 kdy byl novelizován zák. 401/2012 Sb., (srov. dále) se prohlubuje nepoměr mezi počtem pěstounů na přechodnou dobu a množstvím rodin, které jsou ochotny a schopny přijmout dítě do dlouhodobé pěstounské péče, protože rozdíl ve finanční podpoře je značný.⁵⁰

Sami dlouhodobí pěstouni uvádějí, že rozdíl v podpoře je zarážející, zejména pokud jde o péči o starší dítě. Nejedná se o jinou práci, i dlouhodobí pěstouni se starají o deprivované či jinak poškozené děti. Není zde žádná přestávka na nabrání nových sil ani garance příjmu při odchodu dítěte k původní rodině. Pěstouni na dobu přechodnou, kteří se starají o starší dítě, mohou chodit do zaměstnání a dítě poslat do školy a do družiny, ale potom je sporné, nakolik pěstounská péče na dobu přechodnou plní předpokládanou terapeutickou funkci.⁵¹

⁴⁹ Sobotková, I., Očenášková, V.: Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, str. 154, 155; Goodyer, A.: Child-centered foster care. A rights-based model for practice; London: Jessica Kingsley Publishers, 201

⁵⁰ Bělská, S.: Dilema pěstounské péče na přechodnou dobu, 2015, elektronicky dostupné na odbor-socialni.kraj-lbc.cz/Dilema-pestounske-pece-na-prechodnou-dobu-n273028.htm

⁵¹ diskuze pěstounů <http://www.adoptce.com/diskuze/tema.php?tema=1254&strana=49>

5. Podcenění rizika častého přemísťování dětí

5.1. Český model náhradní péče o dítě, totiž především pěstounské péče na dobu přechodnou, byl inspirován britským modelem. Ve Velké Británii děti mohou během dětství vystřídat až dvacet různých rodin. Na Slovensku, kde mají s profesionálními pěstouny delší zkušenosti, se již vyskytly případy, kdy děti vystřídaly sedm náhradních rodin.⁵²

Je otázkou, jaký bude postup v případě, že se dítě nebude vracet zpět do biologické rodiny a nenajde se pro ně vhodná dlouhodobá pěstounská péče. Půjde do další pěstounské péče na dobu přechodnou, nebo stejně do ústavní péče?⁵³

6. Zásadní význam má výběr vhodných pěstounů

Objevuje se více názorů, že by se měl obnovit poradní sbor složený z odborníků (pediatři, psychologové), který se snaží vybrat pro dítě co nejlepší umístění. Dnes rozhoduje o umístění dítěte soud předběžným opatřením na návrh OSPOD

Podle mého názoru je přitom klíčové, aby se dítě dostalo k pěstounovi, který ho nebude zanedbávat (případ pěstounů Rosnerových, případ na Slovensku, kdy profesionální rodič zabil jemu svěřené jedenáctiměsíční dítě, případy týrání svěřených dětí pěstouny popisované psychiatrem T. Havelkou.⁵⁴

Liší se názory odborníků a neziskových organizací na to, zda se přihlásilo dostatečné množství vyhovujících uchazečů. Neziskové organizace tvrdí, že je o pěstounství dostatečný zájem⁵⁵, odborní pracovníci naopak kritizují, že výběrem projde téměř každý, kdo o zařazení do seznamu požádá⁵⁶ – což může zvýšit riziko nedostatečné péče o dítě. Ale tato situace je právě způsobena tím, že o pěstounství na dobu přechodnou větší zájem není.

⁵² Škoviera, A.: Profesionálna rodina na Slovensku – medzi proklamáciami a realitou <http://cmps.ecn.cz/pd/Psychologicke-dny-2012.pdf>, str. 86

⁵³ Bělská, S.: Dilema pěstounské péče na přechodnou dobu, 2015, elektronicky dostupné na odbor-socialni.kraj-lbc.cz/Dilema-pestounske-pece-na-prechodnou-dobu-n273028.htm

⁵⁴ Havelka, T.: Zkušenosti s dětmi z pěstounské péče na oddělení dětské psychiatrie in Právo a rodina, Praha: Wolters Kluwer, 2016, č. 2, str. 1- 8

⁵⁵ <https://www.rpp.cz/inpage/najde-se-dost-pestounu-rpp/>

⁵⁶ Bezděková, I.: Pediatri kritizují přechodné pěstounství, Tribune, 2013, www.tribune.cz/clanek/31723-pediatri-kritizuji-prechodne-pestounstvi (stejný článek dostupný pro laickou veřejnost také na <http://blog.aktualne.cz/blogy/iva-bezdekova.php?itemid=21813>)

Doba počínající oslovením příslušného OSPODu a končící umístěním dítěte do péče pěstouna na dobu přechodnou může trvat devět měsíců, ale také až několik let. Neziskové organizace uvádějí jako výhodu dlouhou dobu procesu, podle mého názoru ale může dlouhá doba odradit i vhodné zájemce.

7. Zdůvodnění zavedení pěstounské péče na dobu přechodnou vysokým podílem dětí v ústavech, argument, že péče v náhradní rodině je vždy lepší než péče v ústavu

K vysokému počtu dětí v ústavní péči uvádím názor sociálního pediatra Schneibergera: *„Je potřeba si uvědomit, že ještě nikdo nesdělil, co a jak bylo v jednotlivých zemích sčítáno a srovnáváno. Česká republika doplatila na to, že má velmi dobrý evidenční a statistický systém – ÚZIS a podobné instituty i ve školství a sociálních věcech. Pokud se hovoří o 20 000 dětí v ústavní péči, pak je třeba říci, že cca 12 000 dětí je v domovech pro osoby se zdravotním postižením (dříve ÚSP) a ty své rodiny mají (rodiny tam děti svěřily, protože o ně nechtějí či nemohou a neumějí pečovat), a nejsou tedy „objektem“ pro náhradní rodinnou péči. My také máme tyto „bezprizorní“ děti (bez vlastní rodiny) podchyceny a pobývají v zařízeních, na rozdíl od zahraničí, kde žijí mnohdy na skládkách, ve slamech, žebrají apod. Ptám se, ty někdo v oněch zemích sčítal?“⁵⁷*

Nemyslím si, že je individuální péče pro dítě vždy lepší. Ústavní péče zaručuje dětem alespoň minimální hmotnou a lékařskou úroveň. Pokud by došlo k jejich zrušení, může to znamenat zhoršení situace dětí – děti budou zůstat u nevyhovujících pěstounů, protože nebude lepší alternativa, případně budou putovat od jednoho pěstouna k druhému (Velká Británie, USA).

8. Finanční motivace pěstounů na dobu přechodnou, náborové kampaně

Zákon značně finančně zvýhodňuje krátkodobé pěstouny. Pokud se někdo rozhodne starat o děti, které zůstaly bez možnosti vyrůstat ve vlastní rodině, měl by získat odpovídající finanční zajištění, ale záměr získat finanční prostředky by neměl být prvotní motivací zájemců.

Jako příklad může být uveden vývoj v 18. století ve Francii, kdy vyplácené příspěvky pečujícím osobám vedly k „industrializaci“ pěstounství a výkon této činnosti se stal zdrojem příjmů pro nejchudší, kteří neměli odpovídající zázemí ani schopnost o dítě přiměřeně pečovat, následkem čehož byla vysoká úmrtnost dětí.⁵⁸

⁵⁷ Bezděková, I.: Pediatri kritizují přechodné pěstounství, Tribune, 2013, www.tribune.cz/clanek/31723-pediatri-kritizuji-prechodne-pestounstvi (stejný článek dostupný pro laickou veřejnost také na <http://blog.aktualne.cz/blogy/iva-bezdekova.php?itemid=21813>)

⁵⁸ Smolíková, V.: Tradice pěstounské péče v českých zemích, Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2014, str. 29

Odborná veřejnost se staví odmítavě k tzv. náborovým kampaním, které jsou naopak běžné v USA a které jsou prosazovány i ze strany Evropské unie. Vzhledem k tomu, jak je péče o děti náročná, nesouhlasím s tím, že nejlepší kvalifikací budoucích pěstounů dítěte by měla být jejich nezaměstnanost a že je tímto způsobem možné optimalizovat trh práce. Na takový postup doplatí ohrožené děti. V USA, kde jsou pěstouni motivováni zejména finančně, je běžné zanedbávání dětí ze strany pěstounů, týrání či sexuální zneužívání.

9. Sporná novela zákona o SPOD č. 401/2012 Sb.

Po uzákonění podobné úpravy pěstounské péče na dobu přechodnou v zák. o SPOD, nemělo ministerstvo práce a sociálních věcí zájem o názory odborníků působících dlouhodobě v dané oblasti ani o názory samotných pěstounů, naopak zohledňovalo názory neziskových organizací působících v dané oblasti, které z dané situace zjevně profitovaly.

4. Shrnutí

Institut pěstounské péče na dobu přechodnou shledávám jako velmi dobrý pro děti útlého věku, u kterých se čeká, zda jejich rodiče poskytnou souhlas s jejich osvojením. Umožňuje totiž, aby děti byly umístěny v rodinném prostředí namísto v ústavní péči. Přestože z doby po narození nemají děti vzpomínky a zdálo by se, že jsou příliš malé, aby mohly rozumět situaci okolo sebe, ukazuje se, že právě toto období je zásadní pro celý jejich další vývoj. Proto je velmi dobré, že je zde možnost, že se jim bude někdo individuálně věnovat a budou součástí rodiny.

Náročné bývá odloučení dítěte od rodiny po uplynutí stanovené lhůty, což popisuje např. Albín Škoviera. Odloučení dítěte od rodiny znamená značné zatížení nejen pro samotné dítě, ale i pro celou rodinu, která o něj dosud pečovala. Nejen profesionální rodiče (tj. pěstouni na dobu přechodnou), ale i sourozenci umístěných dětí bývají po odloučení velmi smutní, ptají se, co je s dítětem a mají pochyby o jeho dalším osudu. Po nějaké době je přijato do péče další dítě. Albín Škoviera z tohoto důvodu upozorňuje na reálnou možnost vyhoření pěstounů poskytujících pěstounskou péči na dobu přechodnou.⁵⁹

Osobně bych neviděla jako problém, pokud pěstounka či pěstounská rodina poskytující pěstounskou péči na dobu přechodnou přilne k dítěti natolik, že později zažádá o jeho osvojení či o umístění do dlouhodobé pěstounské péče. Podle současných

⁵⁹ Škoviera, A.: Profesionálna rodina na Slovensku – medzi proklamáciami a realitou <http://cmeps.ecn.cz/pd/Psychologicke-dny-2012.pdf>, str. 87

psychologických poznatků si dítě utváří vazbu na pečující osobu ve věku mezi narozením a jeho prvním rokem života, proto se domnívám, že pro dítě by byl takový vývoj událostí ideální. Pěstouni či pěstounská rodina na tom budou v každém případě trpět finančně, proto si myslím, že jednají z nesobeckých motivů.

Jiným ideálním případem ideálního vývoje dítěte je podle mého názoru jeho přechod do osvojení či do dlouhodobé pěstounské péče, pokud dítě v této péči již setrvá až do dospělosti. Pokud by se mělo skutečně přihlížet k nejlepšímu zájmu dítěte, myslím si, že by byl vhodný dlouhodobý kontakt s budoucími osvojiteli či pěstouny poskytujícími dlouhodobou pěstounskou péči, například půlroční. Dítě potom nezažije zbytečný šok z odloučení, ale naopak půjde do prostředí, které již zná. Týdenní doba na seznámení s novou rodinou mi připadá velmi krátká a pro dítě značně stresující.

Na druhou stranu bych shledávala institut pěstounské péče na dobu přechodnou za nebezpečný, pokud by byl využíván opakovaně u dětí staršího věku. Zahraniční zkušenosti ukazují, že opakovaná změna prostředí dětem neprospívá. Dítě sice vyrůstá v rodině, ale potom, co se několikrát opakovalo, že bylo z rodiny odebráno a umístěno do jiné, se již bojí k někomu přilnout či navázat hlubší vztahy – což má být hlavní výhodou oproti umístění dítěte do ústavní péče. Přitom přemísťování dětí z jedné rodiny do druhé nebyl nikdy záměr zákonodárců. Osobně se obávám, že z důvodu značného finančního zvýhodnění pěstounské péče na dobu přechodnou se může stát, že v budoucnu bude nedostatek pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Část V: Svěření dítěte do péče jiné osoby

1. Náhradní rodinná péče

Náhradní péči o dítě lze chápat tak, že jde o péči, do níž bylo dítě svěřeno soudem. Dalším znakem náhradní rodinné péče je, že je dítě svěřeno někomu jinému než jednomu z rodičů. Třetím znakem je, že se jedná o svěření do péče osoby, nikoli ústavu.⁶⁰

Podle současného pojetí se mezi instituty náhradní rodinné péče řadí vedle pěstounství také svěření dítěte do péče jiné osoby.

2. Svěření do péče

2.1. Vymezení institutu svěření dítěte do péče jiné osoby

Institut svěření dítěte do péče jiné osoby je určen pro děti, které nemohou být vychovávány vlastními rodiči z důvodů, které budou spíše přechodného rázu a dítě může být vychováno v širší rodině, případně osobou dítěti blízkou. Svěření dítěte do péče jiné osoby bude dočasné, zpravidla krátkodobé. Vždy záleží na potřebách dítěte a situaci v přirozené rodině. Institut neslouží k tomu, aby jej lidé využívali jako předstupeň k pěstounské péči nebo k osvojení a obcházel tak zprostředkování pěstounské péče nebo osvojení státem.

2.2. Srovnání svěření do péče a pěstounské péče

Pokud nastanou krátkodobé překážky, které znemožňují dítěti být vychováno vlastními rodiči, a mohou se o děti postarat prarodiče, je možné, aby bylo o dítě postaráno jak svěřením do péče, tak pomocí institutu pěstounské péče. Zákon uvádí, že by se mělo rozhodnout podle toho, zda rodiče či prarodiče mohou poskytnout dítěti odpovídající výživné – v tom případě je na místě použít institut svěření do péče. Pokud to není možné, má být dítě svěřeno do pěstounské péče, při které vzniká nárok na dávky pěstounské péče.⁶¹

Svěření do péče je institut velmi podobný pěstounské péči. Při tvorbě nynějšího občanského zákoníku se dokonce zvažovalo ponechání pouze jednoho z těchto institutů, nakonec existují oba vedle sebe.

⁶⁰ Švestka, J., Dvořák, J.: Občanské právo hmotné, svazek 3, vydání páté, Praha, 2009, Wolters Kluwer, str. 107

⁶¹ důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (konsolidovaná verze), dostupné na: www.obcanskyzakonik.justice.cz/texty-zakonu/, soubor: *Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf*, str. 245

Pěstounská péče nebyla dlouhou dobu upravena, a i když došlo k jejímu zakotvení, byla koncipována jako dlouhodobá péče o dítě. Vyskytovaly se však i případy, kdy dítě potřeboval péči jen na krátkou dobu - v tomto případě se uplatnil institut svěřeni do péče (dnes je možné využití rovněž pěstounské péče na dobu přechodnou).

2.3. Kde se nalézá právní úprava

Právní úpravu svěřenectví dítěte do péče jiné osoby nalezneme v Hlavě III. obč. zák.: Poručenství a jiné formy péče o dítě, ve třetím díle.

2.4. Vznik svěřeni do péče

Soud může svěřit dítě do péče jiné osoby, nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník (ust. § 953 odst. 1 obč. zák.).

2.5. Zánik svěřeni do péče

Dítě, rodič nebo pečující osoba mohou navrhnout zrušení svěřeni do péče, dojde-li k podstatné změně poměrů (ust. § 969 obč. zák.).

Svěření do péče zaniká nejpozději, nabude-li dítě plné svéprávnosti, jinak jeho zletilostí (ust. § 970 obč. zák.).

Část VI: Poručenství

1. Obecné poznámky

Právní úpravu poručenství najdeme v prvním dílu Hlavy III. občanského zákoníku, nazvaném „Poručenství a jiné formy péče o dítě“.

Současná právní úprava považuje poručenství za institut převážně statusový. Poručenství dítěti zajišťuje zejména právní ochranu v případě, že rodiče zemřeli, nejsou známi, či jsou právně nezpůsobilí. To znamená především to, že poručník je náhradním zákonným zástupcem dítěte.

Zatímco osvojitel se rodičem stává, poručník stojí na místě rodiče. Poručník má vůči dítěti zásadně všechny povinnosti a práva jako rodič, tj. ta která patří do rámce rodičovské odpovědnosti. Nemá ale vyživovací povinnost. Poručník, na rozdíl od rodiče, nejedná samostatně, podléhá doзору soudu a soud všechna jeho podstatná jednání týkající se dítěte schvaluje.

2. Vznik poručenství

Není-li tu žádný z rodičů, který má k dítěti rodičovskou odpovědnost, soud jmenuje dítěti poručníka (§ 928 odst. 1 obč. zák.).

Soud jmenuje poručníka neprodleně, jestliže zjistí, že dítě poručníka potřebuje (ust. § 930 obč. zák.). Poručenství vykonává nejprve, tj. vzápětí poté, co vznikla potřeba právní ochrany dítěte, orgán sociálně-právní ochrany dětí jako veřejný poručník, a to až do doby, kdy soud jmenuje poručníka nebo dokud se poručník neujme funkce (ust. § 929 obč. zák.).

Dítěti má být jmenován poručník ihned, protože dítě se najednou (nečekaně) ocitne bez právní ochrany, a to není možné připustit. Nebezpečí z prodlení je proto řešeno institutem veřejného poručníka.

Soud má ale neprodleně začít hledat fyzickou osobu, která odpovídá kladeným požadavkům a je ochotná se ujmout funkce. Až v případě, že se taková osoba nenajde, soud ustaví jako poručníka osobního (ve významu poručník osobní a contrario poručník veřejný) orgán SPOD. Vhodnou fyzickou osobu má však hledat i nadále.

Rozlišujeme tedy trojího poručníka.

1. orgán veřejné moci (orgán SPOD), do funkce poručníka vstupuje ze zákona

2. osobní poručník – fyzická osoba
3. osobní poručník – funkci vykonává orgán veřejné moci (orgán SPOD).⁶²

Povinnosti a práva poručníka

Poručník je zásadně ustanoven k tomu, aby na místě rodičů poskytoval právní ochranu dítěti, především je tedy zákonným zástupcem dítěte. Poručník má vůči dítěti zásadně všechny povinnosti a všechna práva jako rodič, jenom nemá vyživovací povinnost (§ 928 odst. 1 věta první obč. zák.). Poručník není rodičem, čili povinnosti a práva má jen jako rodič. Poručník také nemá rodičovskou odpovědnost vůči dítěti, ale vykonává ji ve stejném rozsahu jako rodič.

Je ale možné, že soud výjimečně vymezí okruh povinností a práv poručníka jinak, a to s ohledem na osobu poručníka nebo dítěte, popř. s ohledem na jiné okolnosti (ust. § 928 odst. 1 věta druhá obč. zák.).

V případě, že je poručníkem jmenována fyzická osoba, předpokládá se, že bude o dítě také osobně pečovat, jinak se o osobní péči o dítě nedá ani mluvit. V případě, že poručník dítěti poskytuje osobní péči, tak jako by mu dítě bylo svěřeno do péče, náleží mu hmotné zabezpečení jako pěstounovi (ust. § 939 obč. zák.).

3. Správa jmění poručence

Poručník zásadně spravuje jmění dítěte. Ovšem soud má možnost vymezit okruh práv a povinností i jinak, a je možné ustanovit dítěti opatrovníka pro správu jmění. Tak tomu má být zejména v případech, kdy bude dítěti ustanovena poručníkem fyzická osoba, od které bude očekávána spíše péče o dítě. Oproti tomu – podle důvodové zprávy k obč. zák. – orgán sociálně-právní ochrany dítěte by zpravidla neměl být opatrovníkem pro správu jmění doplňován, protože orgán SPOD má být schopen pokrýt právní i majetková jednání dítěte.⁶³

⁶² důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (konsolidovaná verze), dostupné na: www.obcanskyzakonik.justice.cz/texty-zakonu/, soubor: *Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf*, str. 236

⁶³ důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (konsolidovaná verze), dostupné na: www.obcanskyzakonik.justice.cz/texty-zakonu/, soubor: *Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf*, str. 235

Vzhledem k tomu, že poručník má zásadně stejné povinnosti a práva jako rodič, musí také on, nabude-li dítě plnou svéprávnost, předat mu jmění, které pro ně spravoval (§ 902 odst. 1 obč. zák. obdobně).

Poručník a soud

Poručník je povinen ujmout se své funkce ihned, tj. v den jmenování (§ 933 odst. 2 obč. zák.). Do devadesáti dnů po svém jmenování je povinen předložit soudu soupis jmění dítěte. V případě, že jmění dítěte je rozsáhlé, nebo když je soupis jinak komplikovaný, např. protože je obtížné zjistit, co vlastně všechno dítěti patří (např. vzhledem k dosud probíhajícímu řízení o dědictví, kdy je třeba rozdělit pozůstalost mezi více dětí), může poručník soudu navrhnout, aby lhůtu prodloužil. Soud může lhůtu prodloužit nejdéle o dalších šedesát dnů (§ 933 odst. 3 obč. zák.).

Poručník odpovídá soudu za řádné plnění své poručenské funkce, bez ohledu na to, kdo je poručníkem, čili také orgán SPOD je odpovědný soudu, a podléhá stálému doзору soudu (ust. §§ 933 odst. 1 obč. zák.). Soud také vede po celou dobu poručenství o této záležitosti spis, pravidelně spis doplňuje o zprávy a zjištění o dítěti. Poručník je totiž povinen podávat soudu pravidelně, totiž alespoň jednou za rok, pokud soud neurčí kratší období, zprávy o osobě dítěte, o jeho vývoji, o tom, jak prospívá např. ve škole apod., a dále je povinen předkládat účty ze správy jmění dítěte (§ 934 odst. 2 věta první obč. zák.).

Soud ale může poručníka zprostit povinnosti podávat pravidelně vyúčtování spravovaného jmění za podmínky, že výnosy majetku nepřesahují pravděpodobné náklady na zachování majetkové podstaty a na výchovu a výživu dítěte (§ 934 odst. 2 věta druhá obč. zák.).

4. Zánik poručenství a zánik poručenské funkce

Rozlišujeme zánik poručenství a zánik poručenské funkce (§ 935 a násl. obč. zák.).

K zániku poručenství dojde v případech, kdy již dítě ochranu nepotřebuje. Ochrana osoby poručence není potřebná jednak z důvodů na jeho straně (zletilost, osvojení), jednak z důvodů na straně třetích osob (rodičů či osvojitelů).

Naproti tomu zánik poručenské funkce znamená pouze zánik pověření určité osoby. Rozlišujeme případy, kdy je zánik poručenské funkce sankcí (odvolání poručníka) a kdy se o sankci nejedná (zproštění funkce).

4.1. Zánik poručenství

Poručenství zaniká, nabude-li alespoň jeden z rodičů dítěte rodičovskou odpovědnost. Dalšími důvody zániku poručenství jsou zletilost dítěte nebo jeho osvojení (ust. § 935 obč. zák.). Smrt dítěte není v zákoně zmíněna, zmiňuje ji však důvodová zpráva.⁶⁴

4.2. Zánik poručenské funkce

Poručenská funkce zaniká smrtí, tím, že je poručník zproštěn funkce a odvoláním. Odvolání, na rozdíl od zproštění má povahu sankce.⁶⁵

Zproštění funkce

Soud zproští poručníka funkce, pokud o to poručník požádá z důležitých důvodů. Dále dojde ke zproštění, pokud se osoba vykonávající poručenství stane k tomuto nezpůsobilou (ust. § 931 obč. zák.).

Odvolání poručníka

Soud odvolá poručníka, který porušuje své poručnické povinnosti. Soud zváží odvolání poručníka, zjistí-li důvody, pro které není vhodné, aby vykonával poručnickou funkci.

Po skončení výkonu funkce poručníka postoupí bývalý poručník soudu vše, co měl u sebe, a předloží soudu zprávu o výkonu poručenské funkce. Její součástí je závěrečný účet ze správy jmění poručenice (ust. § 938 odst. 1 obč. zák.).

⁶⁴ důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (konsolidovaná verze), dostupné na: www.obcanskyzakonik.justice.cz/texty-zakonu/, soubor: *Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf*, str. 238

⁶⁵ důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (konsolidovaná verze), dostupné na: www.obcanskyzakonik.justice.cz/texty-zakonu/, soubor: *Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf*, str. 238

Část VII: Opatrovnictví

1. Obecné poznámky

Institut opatrovnictví je upraven v díle druhém občanského zákoníku, v Hlavě III: Poručenství a jiné formy péče o dítě.

2. Vznik opatrovnictví

Soud jmenuje dítěti opatrovníka z těchto důvodů (§ 943 obč. zák.):

- v případě, kdy hrozí střet zájmu dítěte a jiné osoby,
- nehájí-li zákonný zástupce dostatečně zájmy dítěte,
- je-li toho v zájmu dítěte zapotřebí z jiného důvodu,
- stanoví-li tak zákon – to může být například ve věci osvojení.

Nic nebrání tomu, aby v jedné záležitosti vystupovalo více opatrovníků. V rozhodnutí o jmenování opatrovníka je soud mimo jiné povinen uvést, zda a jak je omezena doba, po kterou má opatrovník funkci vykonávat, jaká jsou jeho práva a povinnosti a zda k některému právnímu jednání potřebuje souhlas soudu (ust. § 945 obč. zák.).

3. Zánik opatrovnictví

3.1. Podle ust. § 944 obč. zák. opatrovnictví zaniká, pokud:

- rodiče dítěte nabyli rodičovskou odpovědnost,
- dítě nebylo plně svéprávnosti, nebo zletilosti, anebo bylo osvojeno,
- dítě zemře.

3.2. Naproti tomu funkce opatrovníka zaniká, jestliže

- opatrovník zemře,
- opatrovník byl zproštěn funkce,
- opatrovníka, který nebyl jmenován jen k určitému právnímu jednání, zproští soud jeho funkce tehdy, netrvá-li již potřeba, která vedla k jeho jmenování (§ 974 obč. zák.),
- splněním, resp. vykonáním právního jednání, k jehož učinění byl opatrovník jmenován,
- opatrovník byl odvolán.

4. Opatrovník pro správu jmění dítěte

4.1. Soud jmenuje opatrovníka pro správu jmění dítěte zásadně ve dvou případech. Předně, pokud má dítě rodiče a ti mají rodičovskou odpovědnost, mají povinnost a právo pečovat o jmění dítěte (§ 896 obč. zák.). Soud je ale povinen jmenovat i bez návrhu opatrovníka pro správu jmění dítěte, jestliže by zájmy dítěte mohly být ohroženy, zejména existují-li společná majetková práva rodičů a dítěte nebo dítěte a jeho sourozence (§ 905 odst. 1 obč. zák.). Dojde tak ex lege k omezení rodičů ve výkonu povinností a práv ve vztahu ke jmění dítěte.

Dále, soud jmenuje opatrovníka pro správu jmění dítěte, byl-li dítěti ustanoven poručník (§ 928 obč. zák.) a je jím fyzická osoba. Je-li poručníkem člověk, který o dítě osobně pečuje, a péče o jmění dítěte je značně obtížná, zejména pro rozsáhlost nebo rozmanitost majetku (jednotlivých majetkových kusů, které dítěti patří), může poručník navrhnout, aby soud jmenoval pro správu jmění dítěte opatrovníka; v tomto případě má poručník sepsat jmění dítěte ke dni podání návrhu (§ 941 odst. 1). Pokud pak soud jmenuje opatrovníka pro správu jmění dítěte, vymezí zároveň povinnosti a práva poručníka a opatrovníka pro správu jmění dítěte, právě pokud jde o majetek dítěte (§ 941 odst. 2 obč. zák.). Poručník totiž potřebuje mít k dispozici určitý majetek, aby sloužil potřebám dítěte, počínaje drobnými i většími majetkovými kusy, a konče jistým obnosem peněz.

Vykonává-li funkci poručníka orgán SPOD, je povinen sám zjistit péči o jmění dítěte (ovšem správu jmění hradí z majetku dítěte).

Postavení opatrovníka pro správu jmění dítěte je obdobné jako postavení rodiče spravujícího jmění dítěte, ale také jako poručníka, který spravuje jmění dítěte (ust. § 950 odst. 2 obč. zák.).

4.2. Soud vymezí rozsah jmění, které bude opatrovník pro správu jmění spravovat (ust. § 948 obč. zák.). Opatrovník může být jmenován například jenom pro správu části obytného domu nebo usedlosti s polnostmi. Soud zpravidla určí, jakým způsobem má opatrovník s jednotlivými částmi jmění nakládat, mj. stanoví podmínky, za kterých opatrovník může zavazovat a zatěžovat věci. Soud může také stanovit, jaký způsob nakládání s majetkovými kusy dítěte se opatrovníkovi zakazuje.

4.3. Opatrovník pro správu jmění je povinen při správě jmění dítěte postupovat s péčí řádného hospodáře a nesmí podstupovat nepřiměřená rizika (ust. § 949 obč. zák.). Tento výraz

je užít, aby soud mohl objektivně posoudit, jestli opatrovník postupuje skutečně tak, jak by postupovat měl.⁶⁶

4.4. Opatrovník pro správu jmění odpovídá soudu za řádné plnění funkce a podléhá jeho stálému doзору (ust. § 950 odst. 1 obč. zák.), předkládá soudu účty a zprávy (ust. § 950 odst. 3 obč. zák.).

4.5. Opatrovník pro správu jmění má právo odečíst si z výnosu potřebné náklady související se správou jmění dítěte a právo na přiměřenou odměnu (§ 951 odst. 1, 2 obč. zák.). Opatrovník pro správu jmění dítěte má širší míru možnosti jednání ve prospěch dítěte, a proto je na místě počítat s náklady potřebnými, nikoli pouze nutnými. Pokud stačí k pokrytí nákladů výnos, může si náklady opatrovník odpočítat sám, v případě, že výnos nestačí, musí se opatrovník obrátit na soud. Soud může rozhodnout o zasažení „majetku“ (tj. z majetkové podstaty) dítěte.

4.6. Opatrovník pro správu jmění při zániku funkce předloží závěrečnou zprávu a závěrečný účet a převede vše, co měl z důvodu výkonu funkce u sebe (§ 952 obč. zák. a § 938 odst. 1 obdobně).

⁶⁶ důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (konsolidovaná verze), dostupné na: www.obcanskyzakonik.justice.cz/texty-zakonu/, soubor: *Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf*, str. 242

Závěr

Tato diplomová práce se zabývá pěstounstvím. Vymezuje historický vývoj tohoto institutu, jakož i zákony, které jsou v současnosti pro pěstounství rozhodné. Dále práce pojednává o institutu pěstounské péče na dobu přechodnou. Vyjmenovává práva a povinnosti pěstounů jak podle občanského zákoníku, tak podle zákona o SPOD.

Práce zahrnuje i pojednání o dalších institutech náhradní péče o dítě, jimiž jsou opatrovnictví, poručenství a svěření dítěte do péče fyzické osoby.

Právní úprava pěstounství prošla velkými změnami, jak je popsáno v první části diplomové práce. Úpravu pěstounství je možné nalézt již v ABGB. Během první republiky se úprava pěstounství nalézala kromě ABGB ještě v zákoně č. 256/1921 Sb. z. a n., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. K provedení tohoto zákona bylo přijato vládní nařízení č. 29/1930 Sb. z. a n.. Toto nařízení obsahovalo i podmínky pro svěření dítěte do pěstounské péče. Po roce 1948 nastalo období delší než 20 let, během kterého byla pěstounská péče zcela zrušena, s výjimkou péče, kterou poskytovali příbuzní dítěte. Až v roce 1973 byla pěstounská péče znovu umožněna, a to zákonem č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči. Tento zákon upravoval pěstounskou péči až do roku 1999. V roce 1999 byl zrušen a částečně přenesen do zákona o rodině. Dále byl přijat zákon o SPOD. Pěstounská péče byla v zákoně o rodině upravena až donedávna, nyní se úprava nachází v občanském zákoníku.

V současné době jsou tedy nejdůležitějšími předpisy upravujícími pěstounskou péči občanský zákoník a zákon o SPOD. Nicméně důležitým předpisem je i zákon o zvláštních řízeních soudních.

Třetí část se věnuje vymezení pěstounství. Ke vzniku pěstounství dochází, pokud se vlastní rodiče nemohou o dítě postarat. Tyto důvody mohou být krátkodobějšího či trvalého rázu, mohou jimi být například dlouhodobější pobyt v nemocnici či závislost rodičů na návykových látkách. Zároveň není možné osvojení dítěte nebo svěření do poručenské péče. Pěstounství mohou vykonávat jak příbuzní dítěte, tak pěstouni, kteří k dítěti žádný příbuzenský vztah nemají. Často se pěstouny stávají prarodiče dítěte.

Podle toho, kde je pěstounství vykonáváno, je možné rozdělení na pěstounství osobní (individuální) a pěstounství vykonávané v zařízeních (kolektivní). Příkladem pěstounství vykonávaného v zařízeních jsou SOS dětské vesničky. SOS dětské vesničky měly v Československu zajímavý vznik. Na sjezdu pediatriů přednášel doktor Gmeinder o dětských vesničkách, a odbornou veřejnost jeho přednáška natolik zaujala, že již o rok později vznikl Klub přátel dětských vesniček. Psycholog Zdeněk Matějček a tým psychiatrů, pediatriů a architektů ve volném čase připravili celý projekt. Za šest let existence byly postaveny dvě vesničky. V roce 1974 byla činnost přerušena a vesničky byly obnoveny opět v devadesátých letech. Díky SOS dětským vesničkám byla umožněna pěstounská péče v zařízeních a krátce nato i pěstounská péče osobní, a to po více než dvaceti letech, kdy stát výkon pěstounské péče (mimo péči příbuzenskou) neumožňoval.

Postup pro svěřením dítěte do pěstounské péče se liší podle toho, zda se péče ujmu příbuzní dítěte, nebo někdo jiný. Pokud mají zájem stát se pěstouny příbuzní dítěte, neprovádí se zprostředkování, a rovnou rozhoduje soud. Příbuzný dítěte má podle občanského zákoníku přednost, ledaže to není v zájmu dítěte. V ostatních případech se provádí zprostředkování. Vhodné pěstouny vyhledávají obecní úřady s rozšířenou působností.

Práce vymezuje práva a povinnosti pěstounů v rozdělení podle toho, zda jsou tato práva stanovena občanským zákoníkem nebo zákonem o SPOD.

Nejprve byly vymezeny práva a povinnosti stanoveny občanským zákoníkem. Sem patří povinnost pěstouna osobně o svěřené dítě pečovat, právo pěstouna zastupovat dítě či vspravovat jmění dítěte v rozsahu v jakém je to nutné při péči o dítě. Pěstoun nemá vyživovací povinnost k dítěti. Pěstoun má povinnost informovat rodiče o podstatných záležitostech týkajících se dítěte. Pěstoun má povinnost umožnit styk dítěte s vlastními rodiči a rozvíjet sounáležitost se širší rodinou.

Dále se rozebírají práva a povinnosti, které jsou stanoveny v zákoně o SPOD.

Pěstounství není jediným způsobem, jak se postarat o dítě, které nemůže od rodičů čekat osobní péči či péči o svoje práva. V páté až sedmé části diplomové práce je pojednáno o jiných institutech náhradní rodinné péče.

V šesté části práce se dále rozebírá poručenství. Jakmile tu není žádný z rodičů, který má k dítěti rodičovskou odpovědnost, jmenuje soud dítěti poručníka. Dítě je ihned svěřeno OSPODu jako veřejnému poručníku a soud hledá vhodnou fyzickou osobu, která by se ujala poručenské funkce jako osobní poručník. Poručník může vykonávat i správu jmění dítěte,

v takovém případě předkládá při skončení funkce soudu zprávu a závěrečný účet. Zánik poručenství se dělí podle toho, zda došlo pouze k zániku poručenské funkce, či zda nastaly na straně dítěte takové okolnosti, že již pro něj není poručník potřeba (zletilost, příp. jeho rodiče opět nabyli rodičovskou odpovědností atd.). V případě, že dojde k zániku funkce poručníka, rozlišujeme, zda tento zánik funkce byl nebo nebyl sankcí. V případě sankce je poručník odvolán, v opačném případě zproštěn funkce.

Dalším institutem péče o dítě je opatrovnictví. Opatrovník pečuje o práva dítěte. Bude ustanoven zejména v případě, kdy hrozí střet zájmu dítěte a jiné osoby, nebo nehájí-li zákonný zástupce dostatečně zájmy dítěte. Specifickým institutem je opatrovník pro správu jmění dítěte. Opatrovník pro správu jmění dítěte postupuje při výkonu funkce s péčí řádného hospodáře. Stejně jako v případě poručenství, opatrovnictví zaniká, pokud již pro dítě není tento institut potřebný (např. z důvodu zletilosti), nebo může dojít k zániku funkce (smrtí, odvoláním, zproštěním funkce).

Seznam použité literatury

- Archerová, C. Dítě v náhradní rodině. 1. vyd., Praha: Portál, 2001
- Bubleová V., Kovařík J., Pazlarová H., Janíčková R.: Mezinárodní srovnání přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny, Praha: MPSV, 2002
- Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M. a kol.: Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část. Praha: WoltersKluwer ČR, 2013
- Havelka, T.: Zkušenosti s dětmi z pěstounské péče na oddělení dětské psychiatrie in Právo a rodina, Praha: WoltersKluwer, 2016, č. 2, str. 1- 8
- Holub, M., Nová, H., Ptáček, L., Sladká Hyklová, J: Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisícími, 9. vydání. Praha: Leges, 2011
- Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kolektiv. Rodinné právo, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015
- Hrušáková, M. a kolektiv, Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství, Komentář, 4. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009
- Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol.: Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. 1. Vydání, Praha: C. H. Beck, 2014
- Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo. 3. vydání, Brno: vydala Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006
- Ježek, M.: O rozdělení sourozenců v zařízeních pečujících o ohrožené děti do tří let in Právo a rodina, Praha: Wolters Kluwer, 2014, č. 2, str. 16
- Matějček, Z. a kol.: Náhradní rodinná péče. Praha: Portál, 1999
- Matějček, Z.: O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. 1. vydání, Praha: Portál, 1994
- Melzer, F., Tégl, P. a kolektiv: Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IV. § 655-975, Praha: Leges. 2016
- Novotná, V.: Co by se mělo v pěstounské péči změnit in Právo a rodina, Praha: Wolters Kluwer, 2016, č. 3, str. 3
- Novotná, V., Burdová, E.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, komentář, 3. vydání, Praha: Linde, 2007
- Novotná, V., Burdová, E., Riedlová Jurková, J.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem, 2. aktualizované vydání, Olomouc: Anag, 2016
- Plecitý, V., Salač, J. Základy rodinného práva. Praha: Eurounion, 2001

- Radvanová, S: Náhradní rodinná péče – představy a skutečnost. Praha: Právnická fakulta, 2012
- Radvanová, S. a kol.: Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. Praha: C. H. Beck, 2015
- Řehulová, L.: Právní rozhledy č. 15/2009 (vyšlo 10. srpna 2009)
- Schelle, K., Tauchen, J.: Občanské zákoníky. 1. vydání, Ostrava: KeyPublishing, 2012
- Smolíková, V.: Tradice pěstounské péče v českých zemích. Ostrava: KeyPublishing, 2014
- Sobotková, I. Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost. 1. vydání, Praha: MPSV, 2003
- Sobotková, I., Očenášková, V.: Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013
- Škoviera, A.: Dilemata náhradní výchovy. Praha: Portál, 2007
- Švestka, J., Dvořák J.: Občanské právo hmotné. Svazek 3. vydání páté, Praha: WoltersKluwer, 2009
- Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J.; Zuklínová, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. Praha: WoltersKluwer, 2014
- Veselá, R. a kol. Rodina a rodinné právo. Historie, současnost a perspektivy. Praha: Eurolex Bohemia, 2005
- Vrtbovská, P. Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti. Praha: Natama, 2005
- Winterová A. a kol.: Civilní právo procesní. 4. vydání, Praha: Linde, 2006
- Zezulová, D.: Pěstounská péče a adopce. 1. vydání, Praha: Portál, 2012
- Zuklínová, M., Dvořák, J., Švestka, J.: Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016

Zdroje dostupné v elektronické podobě:

- Bělská, S.: Dilema pěstounské péče na přechodnou dobu, 2015, elektronicky dostupné na odbor-socialni.kraj-lbc.cz/Dilema-pestounske-pece-na-prechodnou-dobu-n273028.htm
- Bezděková, I.: Pediatri kritizují přechodné pěstounství, Tribune, 2013, (stejný článek dostupný pro laickou veřejnost také na <http://blog.aktualne.cz/blogy/iva-bezdekova.php?itemid=21813>)
- Bubleová, V. a kolektiv: Základní informace o osvojení (adopci), Praha, 2014, Středisko náhradní rodinné péče, dostupné na http://www.nahradnirodina.cz/files/File/zakladni_informace/ZIoO-FINAL-2014-kor1_TISK.pdf
- Klimesš, J: Pěstounská péče na přechodnou dobu: moje recenze a můj návrh na doplnění pracovního, nedokončeného a zatím nepublikovaného textu MPSV, elektronicky dostupné na: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/prechodna_pp_recenze.html
- Konečná, H. a Sudová, M: Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?. Vydání první. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011. ISBN 978-80-87455-08-1. Dostupné na: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/jak_dal_s_pestounskou_prechodnou_peci.pdf
- Motejl, O. a kol. Rodina a dítě. Stanoviska 2. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: (zejm. str. 83 a 84)
- Škoviera, A.: Profesionálna rodina na Slovensku – medziproklamáciami a realitou, str. 82 – 88, <http://cmps.ecn.cz/pd/Psychologicke-dny-2012.pdf>
- Vránová, L.: Sociálně-právní analýza přechodné pěstounské péče v České republice. Vydání první. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011. Dostupné na: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/soc_prav_analyza_prechodne_pestoun_pec_e.pdf
- Taussig, H. N., Clyman, R. B., Landsverk, J.: Children who return home from foster care: A 6-year perspective study of behavioral health outcomes in adolescence. Pediatrics, 2001, elektronicky dostupné na <http://pediatrics.aappublications.org/content/108/1/e10>
- Důvodová zpráva k návrhu nového Občanského zákoníku (konsolidovaná verze), dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz>, ze dne 3. února 2012
- Důvodová zpráva k zákonu č.292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, dostupná elektronicky

Bláhová, J.: Diplomová práce: Nejčastější příčiny neúspěchu pěstounské péče v České republice před 15 lety a nyní, Repozitář závěrečných prací, Filozofická fakulta, 2012
Grosmanová, J.: Diplomová práce: Postavení profesionální pěstounsky v SOS dětských vesničkách, Repozitář závěrečných prací, Filozofická fakulta, 2011
Sociální reforma, MPSV, Dávky pěstounské péče 2013, dostupné na: ministerstvo práce a sociálních věcí: <http://www.mpsv.cz/cs/>
www.sos-vesnicky.cz

Právní předpisy:

zákon č.89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o SPOD)

občanský soudní řád č.99/1963 Sb.

zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

prováděcí vyhláška k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí (č. 473/2012 Sb.)

novela zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních (č. 333/2012 Sb.)

zákon o mediaci 202/2012 Sb.

zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů v sociálním zabezpečení

zákon č. 500/2004 Sb., o správním řízení

Resumé

Tato práce pojednává především o pěstounství, ale i o dalších institutech náhradní rodinné péče. Vymezuje vývoj pěstounské péče i vývoj právní úpravy pěstounské péče. Ke vzniku pěstounství dojde, pokud rodičům dítěte něco brání, takže se nemohou o své dítě postarat. Tyto překážky mohou být krátkodobého či trvalého rázu. Pěstounství je možno rozdělit na pěstounství individuální a skupinové, jež příkladem mohou být SOS dětské vesničky. Pokud je dítě svěřováno cizí osobě, je na začátku celého procesu zařazení žadatele do evidence, jeho příprava a pak zprostředkování pěstounské péče. Povinnosti a práva pěstouna jsou stanoveny jednak v občanském zákoníku, jednak v zákoně o SPOD. Základní povinností i právem pěstouna je osobně se o dítě starat a pečovat o ně tak, aby zdárně prospívalo. Pěstouni jsou povinni informovat rodiče o vývoji jejich dítěte, protože o všech podstatných věcech dítěte rozhoduje jeho rodič, popř. nemá-li rodiče, poručník, který je vedle rodiče jediným zákonným zástupcem dítěte. Kromě pěstounské péče tzv. dlouhodobé zná český právní řád i pěstounskou péči na dobu přechodnou. Jedná se o velmi specifický institut, jehož právní úprava není dostatečná a který se vyznačuje mnoha sociálně psychologickými otázkami. Poslední části práce jsou věnována jednak poručenství jako institutu náhradní právní ochrany dítěte, jednak stručně opatrovnictví, jednak institutu podobnému pěstounské péči, tj. svěření dítěte do péče jiné osoby než rodiče.

Diese Arbeit beschäftigt sich vor allem mit dem Thema der Pflegschaft, sowie mit den anderen Formen der Pflege um das Kind. In der Arbeit werden die Entwicklung und die rechtliche Regelung der Pflegschaft behandelt. Die Entstehung der Pflegeförderung tritt auf, wenn die leiblichen Eltern gehindert sind, sich um ihr eigenes Kind kümmern zu können. Diese Hindernisse können kurzfristiger oder dauerhafter Natur sein. Die Pflegschaft kann in die individuelle Pflege und Gruppenpflege unterteilt werden. Ein Beispiel für die Gruppenpflege sind die SOS-Kinderdörfer. Wenn das Kind einer fremden Person anvertraut wird, steht am Anfang des ganzen Prozesses die Eintragung des Antragstellers in das Register, weiter folgt die Phase der Vorbereitung und dann die Vermittlung der Pflege. Die Rechte und Pflichten der Pflegeeltern sind durch das Bürgerliche Gesetzbuch und durch das Gesetz über den Sozial-rechtlichen Schutz des Kindes bestimmt. Die Grundpflicht der Pflegeeltern sowie ihr Grundrecht bestehen darin, sich um das Kind so persönlich zu kümmern, dass es sich gut entwickelt. Die Pflegeeltern sind dazu verpflichtet, die leiblichen Eltern über die Entwicklung

des Kindes zu informieren, denn über alle wesentlichen Dinge wird von den leiblichen Eltern entschieden, beziehungsweise, wenn das Kind kein Elternteil hat, vom Vormund. Die tschechische Rechtsordnung kennt auch die Form der Pflegschaft für einen befristeten Zeitraum. Dies ist eine spezifische Form, die nicht besonders detailliert in den Vorschriften behandelt wird und für viele Fachdiskussionen sorgt. Der letzte Teil dieser Arbeit wird auf die Vormundschaft, als rechtlichen Ersatzschutz der Kinder, fokussiert. Weiter wird kurz die Kuratel behandelt. Die Arbeit wird mit dem kurzen Überblick des Begriffes Anvertraung des Kindes abgerundet. Diese Form ist der Pflegschaft ähnlich, indem sich um Anvertraung des Kindes in Pflege einer Person handelt, die kein leibliches Elternteil ist.

Seznam klíčových slov práce s překladem do anglického jazyka

rodinné právo – family law

pěstoun – foster parent

pěstounství – foster care

Název práce v anglickém jazyce

Rights and responsibilities of fosterparents